

'હસ્તાક્ષરનું અક્ષયપાત્ર'નાં ૬૮ ગ્રંથોમાંથી ઉદ્ધૃત કરેલ
વિરાટ વિશ્વની ભવ્ય યોજનામાં થતાં સુખ-દુઃખની અનુપ્રેક્ષાઓનો સંપૂર્ણ

પરમ ભદ્રંકર સુખ - દુઃખનો આવિષ્કાર

॥ ૮ ॥

પ. પૂ. પંન્યાસ શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી ગણિવર્ય

સંકલન : પંન્યાસ વજ્રસેનવિજય * આચાર્ય હેમપ્રભસૂરિ

દુઃખને માંગો અને સુખને ત્યાગો.

ત્યાગો તેના આગે અને માંગો તેની ભાગે.

સંસારમાં દરેક દોષના છેતાં દુઃખને ન ઈચ્છવા,
એ કુલ્ય તાપરૂપ લીધને વધુ દુઃખ થવારૂપ છે. એ
તાપનું મોક્ષદ નપ છે કે જેમાં દુઃખને માંગવાનું લીધ છે.
નપ = દરેકમાં દુઃખ આવે, તેને પ્રવચ્છતાઈ વીદવા.

નપથી વાહુદુઃખ છે અને આંતરરૂપ છે.

નપના અભાવમાં વાહુદુઃખ રૂપ - અભ્યંતરમાં દુઃખ છે.

દરેક સુખ સુખ - દુઃખ નડાવેલાં છે, માટે

તેમાં સુખ - શીત, રતિ - અરતિ ન કરતાં અપભાવે

પરમ પૂજ્ય સકલાગમરહસ્યવેદી

આચાર્યદેવ શ્રીમદ્દુપિજય દાનસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન

પરમ પૂજ્ય કર્મસાહિત્ય નિષ્ણાંત

આચાર્યદેવ શ્રીમદ્દુપિજય પ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન

પરમ પૂજ્ય કલિકાલકલ્પતરૂ

આચાર્યદેવ શ્રીમદ્દુપિજય રામચંદ્રસૂરીશ્વરજી મહારાજના શિષ્યરત્ન

પરમ પૂજ્ય અધ્યાત્મયોગી

પંચાસપ્રવરશ્રી ભદ્રંકરપિજયજી ગણિવર્ય

॥ श्री शिवंकराय भद्रंकराय नमोनमः ॥
परम पूज्य पंन्यासश्री लट्टंकरविजयल गणिवर्य महाराज

मयि तद्रूपं सोऽहं ।
परमात्मानुं इप भाशामां छे अने ते न हं छुं.

आगमन : संवत १९५९ ने भागशर सुद त्रीन (छ.स.१९०२)
उधर्वगमन : संवत २०३६ ने वैशाख सुद चौदस (छ.स.१९८०)

શ્રી શકુંભયા આહિનાથાય નમઃ

શ્રી ગીરનાથ્ય નેમીનાથાય નમઃ

શ્રી શંખેશ્વરા પાર્શ્વનાથાય નમઃ

આ QR Code ઉપર મોબાઈલથી સ્કેન કરતાં જ
આપને 'હસ્તાક્ષર થીમ સોંગ' સાંભળવા મળશે.

'હસ્તાક્ષરનું અક્ષયપાત્ર'નાં ૬૮ ગ્રંથોમાંથી ઉદ્ધૃત કરેલ
વિરાટ વિશ્વની લવ્ય યોજનામાં થતાં સુખ-દુઃખની અનુપ્રેક્ષાઓનો સંપૂર્ણ
પરમ ભદ્રંકર સુખ - દુઃખનો આવિષ્કાર

॥ ૮ ॥

પ. પૂ. પંન્યાસ શ્રી ભદ્રંકરવિજયજી ગણિવર્ય
સંકલન : પંન્યાસ વજસેનવિજય * આચાર્ય હેમપ્રભસૂરિ

❑ **PARAM BHADRANKAR SUKH - DUKHNO AAVISHKAR**

Personal Diaries comprising of Divine thoughts regarding the happiness and sadness in life of each soul by Pujya Panyashshri Bhadrakar Vijayji Maharaj.

❑ **VOLUME - 8 / 9**

Year 2023 • संवत् २०७६ • 1000 Copies / 120 Pages • For Private Circulation only.

❑ **PUBLISHER**

© Shri Bhadrakar Gyandepak Public Charitable Trust
Mumbai / Vadodara / Rajkot

team@mindfiesta.com

❑ **SPONSOR**

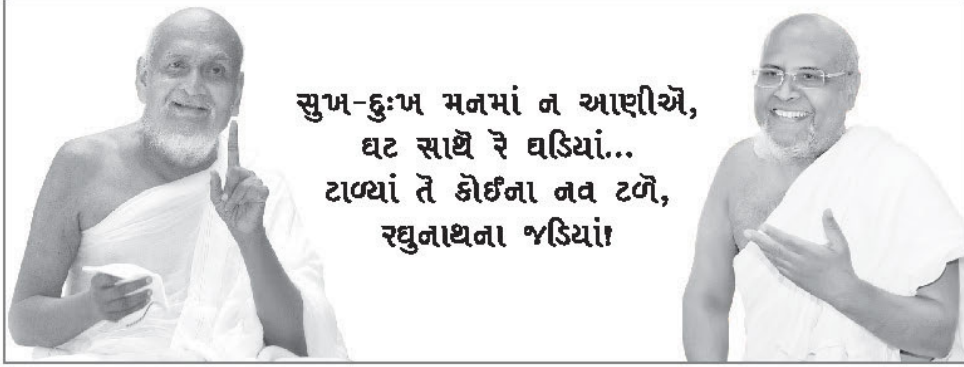
Shri C. K. Mehta
Vadodra | Mumbai

❑ **ENHANCED & DESIGNED BY**

Bharti Deepak Mehta
Fiesta Studios
Pattani Bldg., M.G.Road, Rajkot - 1.
bharti@mindfiesta.com
+91 98252 15500

❑ **eBOOKS AVAILABLE AT**

🌐 www.bhadrakar.com
🌐 www.navkarday.com
📖 Amazon Kindle
📧 Telegram : HastaksharNuAkshayPatra

સુખ-દુઃખ મનમાં ન આણીએ,
ઘટ સાથે રે ઘડિયાં...
ટાળ્યાં તે કોઈના નવ ટળે,
રઘુનાથના જડિયાં!

પરસ્પૃહા મહાદુઃખં, નિઃસ્પૃહત્વં મહાસુખં । एतदुक्तं समासेन लक्षणां दुःखसुखयोः ॥
પરમકૃપાળુ દેવાધિદેવ પ્રભુવીરના શાસનને પામેલ ગીતાર્થશિરોમણી ઉપાધ્યાયજી શ્રી
યશોવિજયજી મહારાજના 'જ્ઞાનસાર' ગ્રંથમાં તેઓના શિષ્યે પૂછ્યું છે કે: 'અમને ટૂંકમાં
જ સમજવું છે કે સુખ કોને કહેવાય? દુઃખ કોને કહેવાય?' ઉપાધ્યાયજી ભગવંતે તેનો
મસ્ત આધ્યાત્મિક જવાબ આપ્યો છે કે: 'પરસ્પૃહા યાને બીજાની અપેક્ષા મહાદુઃખનું
અને પદાર્થ પ્રત્યે નિઃસ્પૃહતા તે મહાસુખનું કારણ છે.' સુખ-દુઃખ એ કોઈ પદાર્થ
નથી પણ મનના વિચારો-વિકલ્પો-કલ્પના છે. દાખલા તરીકે શેરીનું કૂતરું આખી રાત
ભસ્યું, તે ત્રાસરૂપ લાગ્યું પણ સવારે ખબર પડી કે ચોરો આવ્યા હતાં પણ કૂતરા
ભસ્યાં, તેથી ચોરો ભાગી ગયા, તો સુખ લાગે છે. દુઃખ હોવું અને દુઃખ લાગવું,
બે જૂદી વસ્તુ છે. સુખ જગતમાં નથી, હૃદય કે મનમાં ચાલતાં અભિપ્રાયમાં છે.
પૂજ્યપાદ્ પંચાસજી મહારાજ કહેતાં: 'આપણી યોગ્યતા કરતાં સુખ વધુ ને અયોગ્યતા
કરતાં દુઃખ ઓછું મળ્યું છે. સર્વના સુખ-દુઃખનું સ્મરણ એ સામ સામાયિક, સ્વ
સુખ-દુઃખનું વિસ્મરણ એ સમ સામાયિક તથા સ્વસ્વરૂપરમણતા સમ્મ સામાયિક છે.'

પૂજ્યશ્રીએ એક રોજનીશીમાં નોંધ્યું છે તેમ: 'સાધુભગવંતો દુઃખને સુખરૂપે અને સુખને
દુઃખરૂપે માણે છે, ત્યારે મોક્ષલક્ષ્મી હાથવેંતમાં હોય છે.' આવા પદાર્થો પહોંચાડવામાં
વડોદરા-મુંબઈના અમારા પરમ ગુરૂલક્ત સુશ્રાવકરત્ન સી.કે.મહેતા તથા રાજકોટના અમારા
સુશ્રાવિકા ભારતીબેન દિપકભાઈ મહેતાને અંતરથી ધન્યવાદ.

આ. મનમોહનસૂરિ
દુમપ્રભુદિ.

સુખ-દુઃખનાં આ દોરમાં વાટખર્ચાં તરીકે ગુરુનું સ્મરણ!

મેં નહોતી જોઈ કોઈ તિથિ-તારીખ કે ચોઘડિયું, બસ! કોઈ આયોજન કે નક્શો લીધા વગર નીકળી પડેલો પ્રથમ વાર પૂજ્ય ગુરુમહારાજને વંદન કરવા! કોઈ જ પરિચય વિના યે પ્રથમ ક્ષણે જ એમની આંખોમાંથી ઝરતો સ્નેહનો ઝરો મારામાં ઝીલાયો અને પછી તો બસ! એક વ્યસન થઈ ગયેલું... નિરંતર એમના દર્શને જવાનું! કેટલાંયે સુખ-દુઃખનાં દોરમાંથી આ ૯ દાયકા મધ્યે ગુજ્યા પછી યે વાટખર્ચાં તરીકે મનની સંદુકમાં રાખી છે અકબંધ અમારી એ આત્મિક મુલાકાતોની સોનેરી સ્મરણગાથા!

હમણાં એક જગ્યાએ વાંચ્યું હતું કે: 'જ્યાં સુધી શબ્દ-લેહી સદ્ગુરુનો મેળાપ થતો નથી, ત્યાં સુધી ભીતરનું કમળ ખીલતું નથી અને તેથી અનહદ નાદ સુણાતો નથી!' સાહેબજી, અમો કેવા હળુકર્મી કે આપ સમા અપૂર્વ સદ્ગુરુ ભેટ્યાં! અહીંથી આપ જ્યાં પણ ગયાં હો... અનહદના સાદની આંગળી પકડી અમને ફરીથી સાહી લઈને ભીતરનું કમળ ખીલવજો અને મોક્ષપર્યંત સાથે જ રાખજો હોં! પછી તો આપની સાથેની એ શેષયાત્રા હશે સા..વ બોજ વગરની નિભારિ! રાહ જોઈ છું સાહેબજી, સુખ-દુઃખની પેલે પાર પુનઃ આપ સમીપે ક્યારે પહોંચીએ તેની...! ત્યાં સુધી સતત નીતરતી રહેતી આપની કૃપાથી જ કામ ચલાવી લઈશું. અસ્તુ.

વડોદરા/મુંબઈ/પૂના

Amich

સી. કે. મહેતા

'સુખ' તથા 'દુઃખ' શબ્દના અર્થ

સ્વં = આકાશ, જ્યાં આકાશ સુલભ છે, તેમાં સુ + ખ.

જ્યાં આકાશ દુર્લભ છે, તેમાં દુઃ + ખ = દુઃખ છે.

જ્યારે પહો તપાસા જાણવામાં મોઢ દુઃખ કે સંજર આવે,

ત્યારે જુલનામાં તારાલખા આકાશ નીચે અથવા

મોઢ સાગર કિનારે અથવા મોઢ ટેકરી પર જઢને જોસો

અને તમે એ સો પાસે જર સલામુલુતિ પામશો.

સુખ માટે માનવા સદા તલપે છે, કમટે તે કુહિલ છે.

ડુગો સુધુ સુધુ લીધ છતાં અંત ક્રુધામાં વિહુસા ભાવ છે,

તેમ કુરા કુરાને તેના ઘરછા ધામ છે.

દુઃખની અંત ક્રુધા જુગ નજા લાગે છે, કારણકે

દુઃખ - દર્દ તો જાણવામાં માધ્ય રહે છે.

પ્રતિજાર, શિના અને વિલાપ વિના

સર્વ દુઃખો સલન કરવા, તેને 'તિતિક્ષા' કહેવાય છે.

જાણનાં સઘમાં દર્દ માટે દવા છે: દયા - પ્રેમ - દુયાના

તથા દુઃખ અન્ન વેદના પ્રત્યે પ્રેમના આર્ત પોષારના.

'ચિદાનંદ' સુખ કોને કહેવાય ?

સમગ્ર ખોટી સમસ્યા તો સુખ - ખરોખર સુખ થવાના, એવું સુખ મેળવવાના છે કે જે વિદ્યાર્થિના પવિત્ર મને ચંદ્ર - સ્વપ્ન જેવું જ વાસ્તવિક સુખ લીધે.

શબ્દોથી સમજી સુખને જ 'ચિદાનંદ' કહે છે.

તે સુખને 'અતિપરિચયાદવશાંતો' નિયમ લાગુ ન પડે.

પ્રત્યેક ક્ષણે એના તાત્કાલીક નવાજતા ઉપેચાર સહી

વિવિધ જાણને સહી ઉપેચાર થતો જ રહે છે.

આપણે સુખ ઘાસે કે નહીં સહી ખરોખર આગત્યું છે.

આપણે જીવન કરતાં અનિલના જેવ,

પુસ્તક વાળેતાં કરહાંની માફક, ક્રીડાપત્ર જાણીના માફક

જવા શક્તિએ કે નહીં, સહી અતિ આગત્યું છે.

પવિત્ર અને સરિતાઓના પેલ પાર,

તારાઓ અને ચંદ્રના - સ્વપ્ન અને કાળના પેલ પાર,

શબ્દો અને વિચારોના પેલ પાર રહેલ ચિદાનંદના માર્ગે

આગળ વધવું, સહી પ્રજ્વળનનો ઉત્કૃષ્ટ ભાગ છે.

આત્મવિદ્ શીષ્ણે તરી વ્યવ છે.

સુખિયા હુંબત મેં કિંદે, સુખિયા મિલા ન મોય,
ભિન્ન મે આગે દુઃખ મું, સો પલેલાં ઉઠ રીય. - ખજાર

સુખ - દુઃખની સામગ્રી મિશ્રણ છે, જ્યારે આત્મા
શુદ્ધ, ભુદ્ધે, મુક્ત, અસંગ, નિઃસ્પૃહ, આત્મા છે.

સુખ - દુઃખનો અનુભવ ભુદ્ધિ દ્વારા થાય છે.
ભુદ્ધિ પ્રતિબન્ધ છે, જ્યારે આત્મા પ્રતિદ્ધિ પર છે.

દુઃખ અને શીષ્ણ તરેલાં આ નાશયંત જગતમાં
જ્યાં આત્માના સમજું અવધાણું થયું,

ત્યાં મિત્ય અવધંદના ખંસા ખન્સાં જ મરે છે,
પાટે જ સગાપણુ સુખ સાર્થ નલી, આત્મા સાથે મરી.

પ્રત્યક્ત દુઃખનું મૂળ જીવનો અલંકાર છે.

દુઃખનો અંત ભાવવા દૈચ્છીશુ ખલો.

મહાકૃષ્ણો દુઃખી - દ્વાગભાઈ સુખા થઈ શક્તાં નહી,
કેમકે એની આધાર Outlook ઉપર છે.

દરેક સંધેગોમાં તટસ્થ રલી, કેમકે સુખ કૃષ્ણિય છે.

પૃથ્વિનો એ અરુઢ નિયમ છે કે:

'બ્રહ્મને સુખા જીને સુખા પાચી.'

પણુસ જો આંજ ઉઘાડીને જુએ, તો તેને તુર્ત જ દોખાઈ
આવશે કે પીતાળા આંતરિષ - આત્મંતિષ દુઃખાં ફોઈ
સહાય જી શકું નહ. ત્યારે તો પાતે જું આંતરું
નિપહિ કહું લશે, તેવું જ દુખ પોતે ભોગવવું પડશે.

બધા જુવો સુખા શીધાં છે, કિન્તુ

બ્રહ્મને લઈ તે લહાઈ, પરના રજા કરે, જેનું રજીયા થાય.

જેને જે જે સુખ અથવા દુઃખ મલે છે,

તે તેના લિતને અથે જ મલે છે.

દુઃખાં સુખજુદિ ધરનારને અકરિ

'દુઃખ આપહું લિત જ કરે છે' અથા નિશ્ચયક

દુઃખા સમયમાં પરમ પ્રસન્ન રલી શાંતિ સંખ્યારને

દુઃખ અપૂર્વ ભામ કરે છે અન્ય

જે સુખ પીતાળી પામિકે જીવમહુ પ્રકારના વિધાને

ઉત્પન્ન કરું નહ, તેવા સુખને પરિહુમ આપે છે.

દુઃખ એ તો આશ્વાસ

(૧) દુઃખ ઝડુ મોંઘધના નીમ ગુહુષારી છે.

(૨) દુઃખ એ તો ઝાંટાવાળી તારની વાડ છે, જે વધારે દુસાજતને આપવાની આગાલી કરીને તેમાંથી ઉગારી લે છે.

પાકું દુઃખે તે ચેતવે છે કે હવે વધારે શ્રમ ન લ્યો.

આ રીતે વધારે આપત્તિમાં પડતાં રોકવા માટે

દુઃખ સૌને સદા ભગૃત રીતે ચેતવે છે.

(૩) દુઃખના સમયે આલંકાર નાશ પામી પ્રભુ પ્રત્યે ભક્તિ આવી છે અને તે અર્થે લાભ ફરવે છે કે:

‘સાચા સહાય રૂપ એક પરમાત્મા જ છે.’

(૪) દુઃખ આવ્યે સ્વબળને પારખી શકાય છે.

દુઃખ સાચા તકા ખોટાં કિર્મણી સોંપાજાહુ ફરવે છે.

(૫) દુઃખ એ તો બધી પ્રેમી સપડાંને

શુદ્ધ કરવા માટે ગરમ પાણું કાઢ કરે છે અથવા

ઝાચી ઘાતુને શુદ્ધ કરવા માટે અગ્નિનું કાઢ કરે છે.

આ રીતે દુઃખ એ તો આશ્વાસરૂપ છે.

દુઃખના વિધિવિધ જાણવાના ઉપાયો

(૧) માંતરમાં સંક્રમણ ઊંડા ઉતરીને

સર્વેશ્વર સુધ્ધ સંક્રમણનું સ્થળ ચિન્તાન કર્યું કે:
'હું માત્રા છું, સમંદર-વરિષ્ઠ અને સર્વ શાસ્ત્રાધાર છું.'

(૨) આપણા માંતરમળના ઉચ્ચ પ્રદેશમાં પરીચવાનો
સુલેભી રસ્તો વિચાર નહીં કરવાનો છે.

તે માટે શૂન્યતાની +લ્પના કરવી.

આપણા તરફથી જેને દુઃખ થયું હોય અને

આપણા ઉપર જેનાથી ઉપકાર થયો હોય,

તેના સ્વપ્ન તથા શાંતિ માટે સવચ્છ પ્રાર્થના કરવી.

(૩) વિષ્ણુના મહાનિષ્ક્રમણો વિચાર કરવો.

એને માન્યે સમજવાથી દુઃખના ડંખ અદૃશ્ય થાય છે.

આ રીતે દુઃખ તો દરેક આપણે કે રોગને

સમગ્ર વધતાં અટકાવાને વર્કુ દુઃખ અને

આપણેમાંથી જાણવા લેવાની ચેતવણ આપી છે,

તેથી દુઃખ તો પહેરેગાર યા ચોક્કિદારનું કામ કરે છે.

પણનિયમ છે: સર્વ પ્રકારનું ડુઃખ ગમે તે રસ્તે ચાલે, તે ચાપલા સંતિપ રૂપનો જ રસ્તો સાધે છે અને ચાપલા જન્મ - મરણના બેગ તોડવા અર્થે છે, પણ જે ફરબેએ ચાપલાને બંધનમાં ગાંઠ્યાં છે, તે ફરબ વસુલ કરીને ચાપલાને છૂટાં કરવા જ કામ કરે છે. જેનાથી ચાપલાને સુખ - ડુઃખ થાય છે, તેનાથી જામને ય સુખ - ડુઃખ થાય છે' અર્થ સમજ પૂજાના માટે જે કાંઈ કરીએ, તે જામને માટે પણ કરવા જુદા તત્પર રહે, તેવા સત્પુણને 'પરમકર્મા' કહ્યો છે.

ફજારબએ પણ કહ્યું છે કે:

સુખ કે માથે શિલા પડે, જે રામ હૃદયે સે વ્યય;
જલિલારી વા ડુઃખ સી, જે પલ પલ રામ રતાય. ... (૧)

'ચાપલાને ભગવદ્ સંશ દીએ અને
જામનાં સુખ તથા ડુઃખ ચાપલા જ છે'
તેવું રાજા થાય અને તે પ્રખ્યાત વર્તીએ, ત્યારે જ
પરમ શાંતિનું રહસ્ય ચાપલાં ખજાનાં ચાલું ગણાય.

મહાસને માટે સૈદ્ધ્ય સુખા થવાનો સત્ર જ માર્ગ:

તેહો ઈશ્વરેચ્છને આદરન થવું અને

જાધી વસ્તુ પરમાત્મા ઉપર છોડી દેવા.

શરહુગાતિ સ્ત્રી જ સત્ર માત્ર ઉપાય છે.

જે રિશ્તિમાં મૂકાય, તે રિશ્તિને તેહો સંતોષ મળવાઈ.
પલટાતાં રિશ્તિ - સંકરોગોમાંથી સ્ત્રીયા સુખ ન પમાય.

સુખ તો આપણા અંદર રહેલું છે.

ઈન્દ્રિયો કે વ્યવધો સુખ - દુઃખનું કારણ નહી, કિન્તુ
તેનો અતિકરોગ દુઃખનું - સમકરોગ સુખનું કારણ છે.

અચંદ આત્માનો લીય, સુખ આદિવિષયોનું લીય છે.

સુખ સાપ્તે - પરાવલંબી છે, અચંદ સ્વતઃસિદ્ધ છે.

પોતું સુખે ય મેખવવા ભતાં દુઃખ ન વર્ધને વર્ધુ મળે,

જ્યારે અચંદ તો સ્વયંસિદ્ધ અર્થે પરમ સુખ છે,

કેમકે તેમાં દુઃખનું નામોનિશાન નહી.

સમ્પત્ત્ય માને સારી સમભ - એ સુખનું મૂલ છે.

મિથ્યાત્વ માને ઊંધી સમભ - એ દુઃખનું મૂલ છે.

આત્માને સુખ - દુઃખાદિ ધર્મો બાધત ધર્મો નહીં.
 જેના અચંદના મંત્ર જિંદુ વડે સંસ્કારના બધા જીવો
 આનંદિત થાય છે અને જેના યોગનામાં મંત્ર સ્ફુરણ
 વડે જડ જગત્ પણ સ્ફૂર્તિવાણું પ્રતીત થાય, અને
 આત્માને દુઃખ કે પડાને સ્પર્શ પણ સ્પર્શ લીધે?
 જગતના અસાબવશી જીવોને સ્વભાવે રહેલાં જે દોષો:

(૧) પીત્તલાં દુઃખને ભેદને દીનતા આવવા.

(૨) બ્રહ્મણાં સુખને ભેદને ઈર્ષા થવા.

જગતના સપ્તિકી જીવોને સ્વભાવે રહેલા જે ભાવના:

(૧) બ્રહ્મણે ૫ સુખ મળે. (૨) બ્રહ્મણાં ૫ દુઃખ રળે.

આવા ભાવનાઈ રાગ-ક્રોધ મંદ પડી ભાય છે.

મંદ પડેલા રાગ-ક્રોધનો સમૂહ નાશ કરવા માટે

પરપુટ્ગાલવિષયક ઇચ્છાને સર્વદે, નિરીધ થવી ભેદને,

જે મરુતુના વિચારે થાય છે અને

‘અરાણ-અધિદામૂલત સૌના સર્વ દુઃખો વિનાશ પામે’

૨૬ ભાવના મોક્ષના વિચારે જાગે છે.

શુભમાં લાગતા એનાં દુઃખનું કારણ છે. તત્પરાણ
મૂલ્ય સંધાવતાં જન્યું, તે એનાં શુભનું કારણ છે.

દુઃસ્વં પ્રાપ્તિ ન દીનઃ સ્યોત્ સુસ્વં પ્રાપ્તિ ચ વિસ્મિતાઃ ।
પુનિઃ કાર્મ વિપાકસ્ય જાનન્ પરવશં જગત્ ॥ અર્થાત્
શુભાશુભ કર્મના પરિહ્રાપ્તને પરવશ અર્થે જગતના સ્વરૂપને
જાણવાર વિવેકી આત્મા દુઃખ પામીને દીન ન થયે
અને શુભ પામીને ગર્વ પહુ જન્ને નહીં.

દુઃખ આપણો પરમ શિત્ત શા પાટે ?

દોષીતા દુઃખમાં રૂપનો સંતોગ રહેતો લીધે છે.
એક દુઃખ જાણ અનેક દુઃખ - પાપમાંથી ઉગારી લે છે.
ગરીબાઈનું દુઃખ અનેક પાપોમાંથી જાયલે છે અને
ગદગતિ અનેક સદ્ગુણોને વિતરાયે છે.

દુઃખ એ પૂર્વમાં પાપ લઈ આવે છે અને
ધર્મપતિ વિતરાયે છે, આરે શુભ એ જાતિ, કુલ, ભાષા,
સંસ્કૃતિના મદનું કારણ જની અધિક દુઃખમાં ધર્મી
જગત્સ્વભાવનો વિચાર કરવા સંલોગ - નિર્વેદ વિતરાયે છે.

સમ્પૂર્ણ = સુખ જલાર ગલીં પહુ સંદર આત્મામાં છે,
અર્થે સાધાને જીદ ધ્યાં પછી જીતિ સંતર્પુજ રહે તે.

અભિંશા = જાળના સુખ-દુઃખને પીગળા ગણાને વર્તવું.

સંયમ = સુખનો ત્યાગ. નમ = દુઃખનો સુલ્ભ રચાઈર.

ખાલજીવન ધર્મ આરધના માટે લેવલું દુર્લભ મનાય છે.

ખાલજીવનમાં દુઃખ ભેડાયેલું છે અને

સુખ કિહિત છે, તેમ ખાલજીવનને સફળ કરવાનાં સાધન

સંયમ - નમ - અભિંશા છે, ગલીં કે સુખના ઉપભોગરૂપ

અસંયમ અને દુઃખને દૂર ભાગવા રૂપ અસુલભિષ્ટુતા.

જાળનાં સુખ-દુઃખને નિરપેક્ષ રવાચિરાપહુ િંશા

એ ખાલજીવનની સાર્થતા ગલીં પહુ વિડંબના છે.

સુખ પ્રેમમાં છે. સુખનો આભાર અને સુખ વચ્ચે

ગાંઠવા અને સુરોવર જેટલી તફાવત છે.

પૈસાને સાધનો વસાવા શકાય, સુખ ખરીદી શકાતું નહીં.

શાંતિ એ જ સુખ.

સંયમ દેરા સુધાયેલ વિત્તજીવનના શાખનાં સુખ છે.

પરિત્રાણા સુખમાંથી જાળને ભાગ આપો,
જાળના દુઃખમાં તમે ભાગ લો.
પરિત્રાણું સુખ આપો, જાળનું દુઃખ માંગો.
જાળના જલામાં જલા ઉપકારને યાદ કરો તથા
તમે કરેલાં ખોટાં ખોટાં ઉપકારને ભૂલી જાઓ.
આત્મા અચંદર-વરૂપ છે.

પરિત્રાણી જાત પ્રત્યે અનવરતાપ્રિયતા એ ભીંજું લઈ લા.
દુઃખદિષ્ટતા તથા સુખપ્રિયતા સર્વ સાધારણ છે.

દુઃખ એ વિનતીય છે, ઉગ્ર છે તે
શરીરના ઝીંટા જે આંખની રબરફાળી જેમ સદા ખરડે છે,
તેમ મોઢાંને દુઃખી મરણું નહીં - પરંતુ દુઃખી થવું નહીં,
એ પ્રથમ ધર્મ છે તથા જાળો ધર્મ છે:

પરંતુ સુખ થવું અને જાળને સુખ કરવા તે.
દુઃખી વ્યક્તિ સારું સંતરૂપ થઈ જવું તથા સખભાવથી
સામા વ્યક્તિના દુઃખપ્રવાલને પરિત્રાણામાં સમાવ લેવી,
એ એ સાધારણનો જ સંત પ્રકાર જી શકાય.

દુઃખ અને આપત્તિઓમાં આર્ત અને રૌદ્રધ્યાન કરવાની
શીલ્પાં યત્નાં ગદ્ય, પરન્તુ તેનો ગૃહ્યવ્યાજ ન થાય છે.

માનવાનો વર્તમાન સંસ્કાર અને તેનાં દુઃખ-સુખ
ભૂતકાળના ભૂતોના ઇંડ કે ગુહ્યોના પારિતોષિક રૂપે લીધે છે.
પરપદાધીના સંયત્તેગદ્ય ઉપજાવે આજંદ રુહિત અને
અંતે દુઃખમાં પરિહીનવાના સ્વભાવવાળો લીધે છે.

સાધનામાં કષ્ટ રહેલું ન લીધે છે.

મહાપુટ્ટપોના ભાગ્યે દુઃખ ન સુલભ કરવાનું લીધે છે.

પુહિયા ક્રાવત, રાજા રાખચંદ્ર કે હરિક્રાંદ્ર, શ્રેહિત કે

કૃષ્ણ મહારાજના જન્મને સાધે રાજો અને

તમને દુઃખમાં સમાધાન ઉપરાંત સંતોષ પ્રાપ્ત કરશે,

ધર્મરૂપી મૂડી જ્યાં લીધે છે, ત્યાં ન

આપત્તિરૂપી ચોરી આવશે ઉભા રહે છે.

કરીપતિઓને ત્યાં ન ચોરીદારી રાખવા પડે છે ને?

જે ગુહ્યોનું ધામ, તે સુખનું ધામ. તેમાં દેવ અને

ગદ્ય આવે, તેઓના શરહો માત્ર સુખ ન સુખ છે.

પરમાત્માની ડુઃખવિમોચના શાસ્ત્રનું ભાષણ †૨૫‡,
અને સાર્થનાની પ્રથમ ભૂમિકા છે.

શુભમાં અસંયમ વધે છે, ખાટે સંયમ જોઈએ.

ડુઃખમાં દીનતા આવે છે, ખાટે દયા જોઈએ.

વાતરાગ = જેમના વ્યક્તિગત રાગ-ક્રોધ નાશ પામ્યાં છે.

તેઓ સર્વત્રિવિદ્યાત્માવલમ્બ્ય લોકીતર †૩૬‡ના સ્વામા છે,

સ્વના શુભ - ડુઃખ પ્રત્યે ઉદાસીન છે,

સર્વના શુભ - ડુઃખ પ્રત્યે †૩૭‡વાણ છે. જે જીવીના

ડુઃખને જ જાણે, તે પરમાત્મર-વ્યવસ્થાને કેવા રીતે જાણે ?

‘અરાણ સમાન ડુઃખ જાણે’ અને જે જાણે, તે કેવળી.

તેમનું અસ્તિત્વ અરાણને જ હજી ગાંજવાને ખાટે છે

અદ્વિ ડુઃખને જ હજી ગાંજવા ખાટે છે.

દુનિયામાં જે ડુઃખ અને અનિષ્ટ છે, તે

ખલના સ્વાર્થ - રાગ-ક્રોધપુર્ણ વૃત્તિનું પરિણામ છે.

સર્વ જીવો પરલિતમાં - ડુઃખરલિત - †૩૮‡રલિત બને

અને તે ખાટે અલિંસા - સંયમ - તપના આરંભ †૩૯‡ બને.

સ્વપ્ન - દુઃખ = ત્રિગુણાત્મક જગતની માયા - ભ્રાન્તાબુદ્ધિ.

સ્વપ્ન - દુઃખ એ આદિદેહ - પ્રિધ્યાત્મનો વિભાસ છે, તેમાં આત્મ - મહાત્મબુદ્ધિ અને મહાત્માદિ અને રોગ છે.

તેનો પ્રત્યક્ષ 'નાડું મન' બુદ્ધિ છે.

'મન' = મહાત્મ વડે જન બંધાય છે.

'ન મન' = મહાત્મ દોડવાઈ જન મુક્ત થાય છે.

સ્વપ્ન - દુઃખ નિર્મલિત છે અને વર્ણ

તેના રતિ - અરતિ, રાગદ્વેષ અધિરતિને પુષ્ટ કરનાર છે.

સંમર્શિ = સ્વપ્ન - દુઃખમાં રતિ - અરતિ થવાં.

તેનું વિપર્યય અરિંતાદનું સ્પર્શ અને શ્વેદ છે.

રતિ - અરતિ, રાગદ્વેષ, અધિરતિ, કષાય એ સર્વ રોગ છે.

તેમાં આરોગ્યબુદ્ધિ ધ્વજા ઈશી, તે પ્રિધ્યાત્મ.

તેમાં રોગબુદ્ધિ ધ્વજા ઈશી, તે તેનો પ્રત્યક્ષ.

સ્વપ્ન - દુઃખનો સર્વદે, અભોગ તે સર્વધિરતિ છે તથા

અંશતા અભોગ તે દિશાધિરતિ. રોગબુદ્ધિ તે અમ્ફત્વ.

તે જૈન પર થવાનો ઉદ્દેશ તે દર્શ છે.

દુઃખને માંગો અને સુખને ત્યાગો.

ત્યાગો તેના આગે અને માંગો તેની ભાગે.

સંસારમાં દેહ લેવા છતાં દુઃખને ન ઈચ્છવા,
એ કુપેદ તાપરૂપ લીધને વધુ દુઃખ થવારૂપ છે. એ
તાપનું ઝાંખદ તપ છે જે જ્યાં દુઃખને માંગવાનું લીધ છે.
તપ = દેહમાં દુઃખ આવે, તેને પ્રવચ્છતાદિ કીદવા.

તપદિ વાદ્યુઃખ છે અને આંતરરૂપ છે.

તપના આભાસમાં વાદ્યુઃ સુખ - અભ્યંતરમાં દુઃખ છે.

દેહ સ્વર્ણ સુખ - દુઃખ જડાયેલાં છે, પાટે

તેમાં રક્ષ - શીઘ્ર, રતિ - અરતિ ન ફરતાં સપત્તાવી
કીદવાં અને યાદ રાજ્યું જે બધા દેહમાં રાખ રખે છે.

દુઃખ પ્રત્યેના અરતિ અને સુખ પ્રત્યેના રતિદિ
આત્માને છોડાવવાનો ઉદ્દેશ એ શુભ ધ્યાનનો રુગ છે.

જપ સર્વધિરતિ ગુહુઠાહું પ્રાપ્ત કરે છે, ત્યારે ત્વે
તેને સુખ પ્રત્યે રતિના સ્થાને દુઃખ પ્રત્યે રતિ તથા

દુઃખ પ્રત્યે અરતિના સ્થાને સુખ પ્રત્યે અરતિ જાગે છે.

દર્શના મૂલમાં એવા ભાવના છે કે:

સર્વે ભવો દુઃખને સુલભ કરનારા, સુખનો ત્યાગ કરનારા
અને દર્શનું સંપન્ન કરનારા બનો.

એ ભાવનાને સ્વૂપ કરવાને વિત્ત નિર્મલ થાય છે.

પ્રેમની માટે મોઈને ૫ દુઃખ દેવાનું અસંભવ છે.

મોઈને ૫ દુઃખ દેવાની આ અસંભાવના એ અભિંશા છે.

તમામ દુઃખો - અનિષ્ઠોનું કારણ આત્મવિસ્મૃતિ છે અને

તમામ દુઃખોનો ઈલાવ પ્રભુપદ બની પ્રભુ તરફ વળવું છે.

દર્શ કરવાનું પ્રયત્નન મોઈને મુક્તિ થવાને માટે છે,

મેષ્ટે સંસારમાં રાજનારા, રાજાવનારા, દુઃખ માપનારા,

દુઃખ પર ક્રૌંષ કરાવનારા, સુખ માપનારા, સુખ પર રાગ

કરાવનારા આઠ મોઈ છે, તેમની દૂરવા ન દર્શ કરવાનો છે.

પરેલો આરામાં બહુ સુખ છે, માટે દર્શ નહીં.

છેલ્લાં આરામાં બહુ દુઃખ છે, માટે દર્શ નહીં.

વચલા કામમાં બહુ સુખ ઉપર બહુરાગીને દર્શ નહીં

અને દુઃખ ઉપર બહુક્રૌંષને દર્શ નહીં.

જાન્યારીમાં નીચેના ૪ વસ્તુ અવશ્ય કરવી:

- (a) સુખના સુખના ઈર્ષ્યાનો ત્યાગ.
- (b) દુઃખીના દુઃખના હૃદયનો ત્યાગ.
- (c) પુણ્યવાન પ્રત્યે ક્રોધનો ત્યાગ.
- (d) પાપી પ્રત્યે રાગ - ક્રોધ ઉત્પન્નનો ત્યાગ.

જેનાથી પરનું હિત થાય - સુખ થાય, તે 'પુણ્ય' છે.
જેનાથી પરને અહિત થાય - દુઃખ થાય, તે 'પાપ' છે.

સાચા સુખનો ઉપાય શું ?

આરાનું આરાધન એ જ સાચા સુખનો ઉપાય છે.
જાનને સુખ આપવું, તે સુખ પાપવાનું આધન છે,
તેજી આરા ૨૬ ષ્ણવનિષાધનું હિત છે અને
ષ્ણવનિષાધનના હિતમાં જ પતનનું હિત સમાવેલું છે.
જાન પાસેથી લઈને સુખના સહુમાંથી હુજર થવાનો
ઉપાય સર્વનું સુખ ઈર્ષ્યવું અને દીધેલા દુઃખનું પ્રાદેશિક
અર્થે 'હદા દુઃખમાંથી હુજર થાયો' એ ભાવના છે.
સમ્બોધન = 'સુખ-દુઃખ ત્રિણા વિપાક છે' તે રાજા.

શુભ - દુઃખનો મુખ્ય આધાર હોય

દુઃખ કીર્તિ - વર્ધનો પ્રથમ ગોળા છે પણ
હજારો રૂં ભાગવા - ન ભાગવાની વસ્તુ બહુવિધ છે.
આરો કોઈ પ્રજાના આચારનો અનુભવ થાય છે, ત્યારે
જાણ દુઃખનો અનુભવ મોખો પડી શકે છે.

શુભ - દુઃખનો મુખ્ય આધાર હોય જ છે.

અનુભવ પરિસ્થિતિમાં ય હોય દુઃખની તથા પ્રતિભૂત
પરિસ્થિતિમાં ય શુભની ભાગ્યવાનું અનુભવ શકાય.
કીર્તિ શુભવાળા આદ્ય શુભવાળાને જોઈને દુઃખી
થાય છે. ઈન્દ્રને ય કિંચિત્ પાપબંધ દુઃખાનુભવ લીધે.

સૌને શુભ પ્રિય છે - દુઃખ અપ્રિય છે,

તો પછી કોઈની પછી વિચાર કેમ થાય?

કોઈને દુઃખ થાય તેવું વર્તન, વસ્તુ કે વિચારો ય કેમ થાય?
કોઈ પછી જવને પાડા ન કરવા, એ દર્શનારૂપ છે.
જગત સત્ય અને અવિચારી બને છે. જેટલે દરજ્જે
તે વધે છે, તેટલે દરજ્જે દુઃખ ઘટે અને સુખ વધે.

જે પ્રકારના સુખ : સાતિશય અને નિરતિશય.
સાતિશય સંદર્ભ તારતાપ્યાણું. જ્યાં ન્યૂનાદિષ્ટતા લીધે,
ત્યાં સાતિશય સુખ છે, કિન્તુ ત્યાં દુઃખ પણ લીધે છે.

જ્યાં માત્ર સાતિશય સુખ લીધે,
ત્યાં અભ્યાદિષ્ટ માત્રાએ દુઃખ લીધે જ છે.
ત્રોક્ષિમાં જ નિરતિશય સુખની પ્રાપ્તિ લીધે છે.
ત્યાં બધા પે મુક્તાત્માઓને સમાન સુખ જ લીધે છે.

વધી નિરતિશય સુખનાં સાર્થનોમાં
સદોષતાનો સર્વદે, અભ્યાય લેવર્ષ
પાપબન્ધ જે દુઃખ, તેના લેશ પણ સંભાવના નહીં.
પરદુઃખ દૂર કરવાની બુદ્ધિ ધર્મની શરૂઆત તપા સર્વની
દુઃખ દૂર કરવાની શક્તિ ધર્મની પૂર્ણરૂપિ થાય છે.

'તત્પાર્થ સૂત્ર'માં સુખ જે પ્રકારનાં તથાં છે:

વિષયબન્ધ અને સ્વાભ્યાબન્ધ.

ત્રોક્ષિનું સુખ સ્વાભ્યાબન્ધ છે, તે આત્મનિર્લક, સંકલનિર્લક,
અનતિશાધિ, અભ્યાબાધ, ઉપલ અને સ્વચ્છેન લીધે છે.

જગતમાં દુઃખ ન લીત યા દુઃખ લીત પહુલ એનો નાશ
જો શાપ્ય ન લીત, તો શાસ્ત્રાવષયક ગિરાસા ન લીત.

...પરંતુ દુઃખ છે, તે સુવાંતુલ્ય સિદ્ધિ છે અને
તે દુઃખનો નાશ પહુલ શાપ્ય છે.

દુઃખના ઐકાન્તિ (અવશ્ય) અને આત્મન્તિ નાશ
(પુનઃ ઉત્પન્ન ન થાય તેવી)ના ઉપાય માટેનું સાધન
તત્પરાન છે અને તત્પરાનું સાધન શાસ્ત્ર જ છે,
માટે શાસ્ત્રાવષયક ગિરાસા આવશ્યક છે.

શાસ્ત્ર પ્રતિપાદિત તત્ત્વોમાં મુખ્ય આત્મતત્ત્વ છે,
કેમકે તેના સંબંધ જ આત્મગત દુઃખની
ઐકાન્તિ અને આત્મન્તિ નિષ્ક્રિય થાય છે.

એ તાત્કાલ તો માત્ર દર્શને જ વરેલા છે.

દર્શન અવશ્ય દુઃખનિષ્ક્રિય થાય, થાય અને થાય જ.
રાગનો વ્યય સુખ છે, ક્રોધનો વ્યય દુઃખ છે.

સુખ - દુઃખ સત્ય વસ્તુ નહીં,

કિન્તુ આપણા દૈષ્ટિકીભાગ જ વિતારી તત્ત્વો છે.

આઈ પ્રકરણા સુખ

(૧) આત્મનિષ્ઠ = નિરંતર રહેવાવાળું શાસ્ત્ર સુખ.

(૨) ચેત્તનિષ્ઠ = સુખ - ડુઃખના જૂદાં જૂદાં રુગરુપ
અન્ય પદાર્થોની અપેક્ષા વિનાનું સુખ.

(૩) અનતિશાયા = નિરૂપદ અને સુવેચ્છ પ્રકરણું સુખ.

(૪) અનાભાદિકં = અન્ય કોઈપણ જીવને બાધા ન પાડે એવાનું.

(૫) કેવલં = સર્વ દેહસ્પર્શ વિષયોથી ચીત્તવાળું તથા
ડુઃખના ભેદભાવથી અતલંકિત સુખ.

(૬) નિરાબાધ = બાધા-પીડા વિનાનું નિષ્પ્રતિબંધ સુખ.

(૭) સ્વાધેન = આત્મસ્વરૂપ પ્રગટ થવાથી અદ્વિત
જેના ઉત્પત્તિ ઈન્દ્રિયવચ્ચે મનોરુ વિષયના
સંસર્ગને આદરુ નહીં, અલંકું સુખ.

(૮) ગુહ્યસ્વરૂપ = ચેતન્ય, વાચ, પ્રશાન્ન આદિનું સુખ.

પુનર્ભવના પરંપરાનો ઉચ્છેદ થવાથી ડુઃખના આત્મનિષ્ઠ
વિષ્ણુ થતી હોય છે. બાળું વિષયવચ્ચે સુખ તે
ત્રોહિસુખથી વિપરીત છે. - નરવાચ પૂર્વાર્ધ સિદ્ધિનેનીય ટીકા

કૃત્તે ઝાઢવું - દુઃખને ઝે ઝમને ?

‘શરીરનો રોગ એ શરીરનો નહીં પણ ઝમને છે’

અને માને તેકે સમ્પ્રગૃહસ્થિ - સપત્તિની જીવ

દુઃખને ઝાઢવા ઝરતાં ઝમને ઝાઢવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

દુઃખ ભોગવવા માટે નરઝ - સુખ ભોગવવા સ્વર્ગ છે,

નિર્દિવેઝપણે વર્તવા માટે તિર્થંધનો ભવ છે અને

ધર્મ ઝરવા માટે નર - પ્રજુષનો ભવ છે.

ધર્મ = દુઃખને સલન ઝરવાની - સુખને દૂર રલેવાની ઝવા.

ધર્મ પામ્યાંની નિશાની શા ?

સંસારનાં સર્વ સુખો ન ગામે - મોડીનાં સર્વ સાર્ધનો ગામે.

ધર્મ ઝરવો = ઝમ સાર્ધ - વારાનાઓ સાર્ધ ઝુલ્લ ઝરવું.

મુખ્ય વારાના સુખનો રાગ અને દુઃખનો ક્રોધ, તે છેલે તો

ઝમને પંચમાંધે છેલ્લા. દુઃખ ગામતું નધ, માટે જતું નધ

અને સુખ ગામે છે, માટે મામતું નધ.

દુઃખ ગામે તો જવા લાગાશી, સુખ ન ગામે તો

સુખ છેલ્લેશે નહીં અને મોડીનું પરમ સુખ માવશે.

'સર્વ પરવશં દુઃસ્વપ્ન, સર્વમાત્મવશં સુસ્વપ્ન |'
દુઃખનું કારણ પાપ છે, પાપનું કારણ સુખનો રાગ છે.
સુખનો વિરાગ આવે, ત્યારે જ પાપ - દુઃખ બંને અપ.
 દુઃખમાં જે મુંઝાય નહીં અને સુખમાં ફરસાય નહીં તથા
 બંને અવસ્થા પ્રતિત મન આલસ્ય રહે,
 તેને પ્રોક્ષુષ મને અને તે માટે પુરુષાર્થની જરૂર છે.
 સુખ વખતે વિરાગ અને દુઃખ વખતે
 સમાધિ જાળવવી રહે, તેવા પ્રયત્નનું નામ પુરુષાર્થ છે.
 દુઃખનું મૂળ પાપ છે, તેનાથી વિરામ પાપા
 સુખના મૂળ દર્શનાં ઉદ્દેશ બનવું, તે વિવેકનું મૂળ છે.
'સુખ મેં દુઃખ બંને દ્વેશ આપણું શુભ જ થવાનું છે'
આવી દૈવ વિધવાસ, જેનું નામ ભક્તિ છે.
 આત્માનો નાશ મુક્તિમાં નહીં, માત્ર બંધનો નાશ છે.
૨૯ પ્રકારનાં દુઃખોમાંથી મુક્તિ - એનું નામ પ્રોક્ષ.
 અપવર્ગ = આત્મવિદ્યે દુઃખમુક્તિ, સદા માટે દુઃખમાંથી દૂરવું.
 પ્રોક્ષેશામાં મન - આત્મા વચ્ચેનો સંબંધ છૂટી અપ છે.

સામસ્ત્ર દુઃખને દૂર કરવાની પ્રક્રિયા

પંચશાલ = ઝાલ - ક્રોધ - લોભ - મોહ - મત્સરથી મુક્તિ,
શુદ્ધ શાકાહારપણું, દારૂ - માંસનો ત્યાગ, અસત્યત્યાગ,
ચોરાત્યાગ વગેરે નિયમોના પાલનપૂર્વક મંત્રાભ્યંજન થવાનું,
તે પછી ગાત્રે તે પ્રકારનું દુઃખ લીધે, તે સર્વ પ્રકારના
દુઃખો - તૃષ્ણા - વાસનામાંથી મુક્ત થવાનો પ્રયોગ એવું
બ્રહ્મી માંદાઓને સ્વસ્થ બનાવવાની તક.

વાસનામુક્ત બનાવવાની પ્રક્રિયા નીચે મુજબ છે:
બ્રહ્મને ગાંઠની નીચેના ભાગ ઉપર કેન્દ્રિત કરવાનું,
દુઃખમુક્ત થવા માટેનું ધ્યાન કરવાનું છે.

માંદા, ઝાલ અને ગાંઠ બંધ કરી, પછી જો તમને
દર્શવાના સંસ્કૃતિના બહાર ન પડે, તો બને જરૂર હશે.

સ્ત્રીગાના સ્ત્રી સંતમાત્ર ઉપાય છે સદ્ધર્મ

તે યોગાદિદેહ - માનસોપચારાદિદેહ છંદ અને

એ માટે શાલ, સમાધિ અને પ્રભુ -

સ્ત્રી ત્રી સાર્થક સમ પ્રાપ્તિમાં આવશે છંદ.

દુઃખી થવા અપકારીઓને ન ભૂલો - ઉપકારીઓને ભૂલો.

સુખ થવાનો માર્ગ એક દિરેક્ટનો છે.

આજ સુધી ફેટલાંને દુઃખ આપ્યું અને

ફેટલાંની પાસેથી સુખ લાધું છે, તેને યાદ કરો.

માત્ર પીતાલા સુખની જ શિખા અને માત્ર પીતાલા

દુઃખનો જ કૃષ અને એક ઉત્પન્ન થયેલ સંસારના

નાશનો ઉપાય સર્વના સુખની ચિંતા અને સર્વના દુઃખના

કૃષમાં રહેલો છે. પોતે જાણને સુખ આપે છે, તેને

યાદ કરવાને જાદલ પીતાને જેમી સુખ આપે છે, તેને

યાદ કરવા જોઈએ. આપણને ક્રીણ ક્રીણ દુઃખ આપે છે,

તે યાદ કરવાને જાદલ આપણે મોને મોને દુઃખ

આપીએ છીએ યા આપ્યું છે, તે યાદ રાખવું જોઈએ.

સ્વાયંચર દુઃખકૃષ અને સુખરાગ તબીને જ્યારે

સર્વાયંચર જને છે, ત્યારે તે લવણપણું કારણ મટી

લવણને જનાર થય છે. દુઃખકૃષ કે સુખરાગ તબી

શક્તો નહી, પરંતુ સ્વમાંથી સર્વમાં વાલી શકાય છે.

આપણો રાજ્યનો સંપત્તિ લીધો બેઠકે કે:
હું કીધો ધરા નહ અને કોઈ પારી કુશળ નહ,
પારાં સુખ - દુઃખ એ પારાં જ મનિં કૂળ છે,
એ કષ્ટ વડે સૌ કોઈ સુખ પામી, ન્યાયી બનો
અને કલ્યાણના માર્ગને અનુસરી.'

દુઃખનું મૂલ્ય + લેવા છે.

તેનો નાશ થતાં સામાવરણપાદિ મનોનાં સર્વ આવરણો
જસા ભય છે સંવર્ત તેને લાજો સુખ અને ચંદ્રો મરતાં
પણ અધિક સ્વર્ગ આત્મરવરૂપનો પ્રકારી લાધે છે.

આપણા મનનો આત્મામાં વિલય મરવલે
સર્વ દુઃખની શાંતિ થાય છે અને મનને સંપત્તિ -
વિમ્લવાણું મરવલે જ પોટાં દુઃખની પ્રાપ્તિ થાય છે.

અભયની ભાવનાનો અભય નહીં થાય,
ત્યાં સુધી દુઃખ રૂપી વૃક્ષનું મૂલ્ય નિર્મૂલ્ય નહીં થાય.
સર્વનું સુખ ઈચ્છનારને બદલામાં સુખ જ મળે, પરંતુ
સાનોદ્ય વિના આ ભયને પૂરેજરો સ્પર્શ શકાતો નહ.

પરમ જે શુભ છે - તે અભ્ય છે,
કૃષિષ્ઠ છે, પરાધાન અને પરિહુલ્લે દુઃખદાયી છે.
આત્મસુખ મલ્લ - મિત્ય - રચાર્ધન - સદા સુખસ્વરૂપ છે,
પાટે જગાનના સુખનો સ્વાદ છેડી આત્મસુખનો ભોગી બન.
એ સુખનો સ્વાદ અનુભવાતાં ન જગાનનાં પોટાં ગહુલાતાં
સ્વપ્ન પહુ દુઃખરૂપ અને અતિગુચ્છ - કુરૂ ભગાશી.

આપ્ત્લાઈ મેઈને લેશામામ દુઃખ ન પલીયે,
એના સાવધાની તે અભિંશાની સિદ્ધાંત છે અને
બાબનાં દુઃખના મિવાચ્છાને પાટે આપ્ત્લાઈ જાતનો
ઉપચોગ કરવાની તાલાવીલી, તે કુરૂહુલ્લો સિદ્ધાંત છે.

‘પૈસાઈ ન શુભ મલ્લ છે’

એવા +લ્લના ભ્યારમ્મ દર્ષ છે, ભ્યારમ્મ ન પાપ વધ્યું છે.
ધનમ્મ જે ધર્મ દર્શ, તેમ પરમાત્માના પ્રાપ્તિ નલીં ધામ.
નિરંતર પ્રભુસ્વરૂપ મરવલ્લ ન પ્રહા શાંતિ મલ્લ છે.

‘જગાન મિષ્ટા છે અને પરમાત્મા સત્ય છે’

એવું જ્યારે સમજાશે, ત્યારે પછી દુઃખ નલીં રહે.

દુઃખ વખતે દુષ્ટતાવાન અને પીતાલા પાપી આત્માનો
ક્રોધ - અહુગામો ધર્મી અને સુખ વખતે સુખનું મૂલ્ય
એવા સુખ પર બાબુલાન થવું, તે છે સમાધિનો રાજમાર્ગ.

દુઃખ વખતે બાબુ પ્રત્યે ક્રોધવાળી મનોવૃત્તિ અને સુખ
વખતે સુખનું વિસ્મરણ - તે અસમાધિનાં બાબુ છે.
અધિરતિ સમકીર્તી બહારફે સુખી - અંતરફે દુઃખી છે,
અર્ધધિરતિધર સાધુ બહારફે દુઃખી - અંતરફે સુખી છે.

અનિચ્છએ આવતું દુઃખ એ દુઃખ છે,
અચ્છાઈ રચાતારેલું દુઃખ એ દુઃખ નહીં પણ
વાચ છે, પરાક્રમ છે, શૌચ છે, સાત્ત્વિય સુખ છે,
મનઃતોષ છે, ચિત્તાની સમાધિવાળી સમતોલ અવસ્થા છે.

દુઃખ વખતે દુષ્ટત્યોનો સંતાપ અને ખેદ -
એ ધર્મધ્યાન લેવલું સમાધિરૂપ છે.

સુખ - દુઃખ વખતે શુભાશુભ ઋષિના વિપાકનું ચિન્તાન
ચિત્તાના સંસ્પર્શ અને ભવરાગનો નાશ કરે છે તથા
ચિત્તસમાધિ અને મુક્ત્યનુરાગ ઉત્પન્ન કરે છે.

આ જગત ડુઃખદી ઘણીઘણ ભરેલું છે,
તે સીધું કરવા માટે પરીતપ્તી નથી, બાળકોના તૃષ્ણા
નાશ કરવાનો પ્રયત્ન કરવો, તે સમ્પ્રગદેશિનો સાર છે.

જપનામાં ડુઃખ આવે તો માનવે કે
પ્રભુએ સ્થિતિને સુધારવા માટે આ શિક્ષા કરી છે.

ડુઃખદી ગાભરાઈ ન જતાં - ધીરજ રાખવે.

જપનામાં માર પડે તો મધ્યસ્થ સુધરે છે.

સ્થિતિ માનવું કે : હું ભાગ ભૂલ્યો હતો માટે જ સ્થિતિ
મને સુધારવા માટે જ પ્રભુએ શિક્ષા કરી છે.

પાપનું દૂધ ડુઃખ છે અને પુણ્યનું દૂધ સુખ છે.

ડુઃખ આવે, ત્યારે સમજાવે કે આમુલનું પાન કરવે.

ડુઃખની આગ એ તૃષ્ણાની આગ છે.

તે છે, ત્યાં સુધી ડુઃખનો સંતાપ અનિવાર્ય છે.

સમગ્ર આત્મા અભિવ્યક્તિમાં પ્રીતિ કરીને ઉપાર્યે

ડુઃખ ઉભું કરતાં નહીં, કિન્તુ શાલ્યના અકારિ

ભિવ્યક્તિમાં પ્રીતિ કરીને સદાનું સુખ કરે છે.

રૂપ માટે જલુ લહાવાની કે જલુ પૈસા મ્હાવાની જરૂર નહીં.
જલુસાહુત્ય માટે જરી જરૂર તો પરમાત્મા સુધ્ધ
હૃદયપ્રવૃત્તિની પ્રીતિ મ્હવાની છે. દુઃખ સુલભ મ્હીને
તમ્હિ મ્હરે, સર્વમાં સદ્ભાવ્ય રાખે, તે 'તપ' મ્હરવાય.

આપલો રૂપા મે દુઃખી - જે મ્હંદ છાએ,
તે માટે આપલો પતે જ જ્ઞાનદાર છાએ.
જાનસી ઉપર દીવારીપહુ મ્હમ્મું નમ્મું છે.
તે માટે આપલો દરેકે આધ્યત્મિક જાનવું પડશે.

ર-વધં આધ્યત્મિક ધવું,

તે દેશના અને વિશ્વના મોટામાં મોટી સેવા છે.

'રૂપ - દુઃખ એ મ્હમ્મું મ્હૂલ છે' અને સમજને
આત્મા રૂપ - દુઃખનો ભેદતા ન જાનતાં 'સાતા' જ્ઞે,
રાગ-વ્રુષનો મ્હર્તા ન જાનતાં 'દેશા' જ્ઞે અને
રૂપ - દુઃખના સમજને અને રાગ-વ્રુષના દેશિને જે
મ્હર્તા નહીં, ભેદતા જ્ઞે, તો સમત્વના સિદ્ધિ ધવ્ય.
'સદં - મ્હ' અને દુઃખ અને સશાંતિનું મ્હૂલ છે.

સર્વ દુઃખ મટાડવાનો ઉપાય શી ?

નિર્વિચિત્ત એક માત્ર સ્વરૂપમાં અભિભવ રાખી શિષ્યવ્ય સર્વ દુઃખ મટાડવાનો અન્ય કોઈ ઉપાય છે નહીં.

જે વાત ગૂઢી થઈ ગઈ છે,

તેમાં ઠશી ફેરફાર થવાનો જ નહીં, તો પછી

તેમાં સાહે-ખોટું શું માનવું? સુખ-દુઃખ શાં લગાડવાં?

સુખ ઉપર રાગ અને દુઃખ ઉપર ક્રોધ છે,

ત્યાં સુધી સખતા ભય માવડ શક્ય નહીં.

સખત્ય કે Balance of mind પામવાનો ઉપાય:

સુખના મૂળ રૂપ પુણ્ય ઉપર રાગ અને

દુઃખના મૂળ રૂપ પાપ ઉપર ક્રોધ છે.

અભ્યના સુખ ઉપર રાગ નહીં.

અભ્યના દુઃખ ઉપર ક્રોધ પુણ્ય ઓપણર સખતા છે.

સુખ - દુઃખ વખતે શેનાફી રફી શકાય ?

દુઃખ વખતે ઠમ્બિપાઠ ચિન્તાનાદિ અભ્ય સુખ વખતે

તપ - ત્યાગના પરિઠમ્બિનાદિ રૂચ, તો જ રફી શકાય.

અડઉતરથી દેવલોકમાં સુખ તથા નરકમાં દુઃખ કેમ ?
દ્રવ્યને પહુલ જે જ્યો સિદ્ધશિલાના નિષ્કર્ષથી છે,
તેમને સુખના માત્રા અધિક છે.

સૌંદર્ય અધિક દુઃખ પહુલ સાતમા નરકમાં છે,
તેમ અનુક્રમે ઘણી, પાંચમા વળેરેમાં અઢીઠું દુઃખ છે,
તેનું કારણ પહુલ પ્રભુનું નિષ્કર્ષ સંબંધિત ન છે.
પ્રતિષ્ઠાપણના ગાંભીર સૂત્રો રચનાર મહાપુટ્ટપો પ્રત્યેનો
અનાદર ભય એ મહાપુટ્ટપો સુખનો વિદ્યોગ કરાવે છે.
અનનો વિદ્યોગ અનંત ભયપ્રમણું દુઃખ ઉભું કરે છે.
અંધ માનવાઈ સુખ ભક્તિ જગે ઃ અનંત સુખના
જેમ અનંત દુઃખ આપવાનું અધિક નિગ્રહ - અનુગ્રહ
ઉભય કરવાનું સુખ અંતમાત્ર પ્રભુમાં જ રહેલું છે.
પ્રભુ પાસે સુખના માગણા ન કરાવે, સુખના સાર્થભૂત
ધર્મ ઃ કલ્યાણના માગણા કરાવે, તે કુશલક્રમ ગણાય.
સાત્વિક ભયવાન કષ્ટમાં ય સ્વસ્થ, તામસિક - રાજસિક
ભયવાન સુખ અને દુઃખમાં પહુલ અસ્વસ્થ ન છે.

શુભ્રમય સંસારક્રી લાગી છૂટવું મને ડુઃખમય મર્યાદા
સંસારને સમતાક્રી સુખી લેવી, એ જ વિવેકવું ક્રૂપ છે.

જો પદાક્રીમાં શુભ્ર મર્યાદા ડુઃખનો દર્શ લીત,
તો તે સવને મંત્ર જ રૂપે સમભાત.

જો મર્યાદા ઉચ્છવાત. તેનો સ્વભાવ તાપ આપવાનો છે,
તે જાદે જ સરજો છે. બાહ્યપદાક્રી તેવાં જાદે, તે મંત્રને
સુખ તો જાભને ડુઃખ આપે છે. મંત્ર જ વ્યક્તિને તેના
મર્યાદા જાદાવે તે સુખને જાદાવે ડુઃખરૂપ ધર્યા છે.

‘સુખ મને ડુઃખ એ મર્યાદા જાભવાપણું જોવી
સ્વાભાવિક દર્શ જાદે, એ તો માત્ર જાભની + જાદા છે’
એ નિર્હર્યા ધર્યા, તો મર્યાદા સુખને માટે
ક્રીક્રી મારવાવું જાદે જાદે ધર્યા.

જાદાનો સ્વભાવ શિષ્ટદર્શ - મર્યાદાભાવ છે. એજાદે
શુભ્ર-ડુઃખ રૂપી જાદે ક્રૂપ શુભ્રનો જ ઉદય ધર્યા છે.
એ શુભ્ર પાદવું, મર્યાદા જાદાનો રૂપ છે મર્યાદા કે
શુભ્ર વર્યાદાને વર્યાદવું, ડુઃખ પાદે જાદાવું.

શુભલાલિત રાજા મોક્ષ ફૂલ એજું છે,
તે જરા પ્રતિફલતાનો તાપ આવતાં પ્રમાઈ ભાડું છે.

દુઃખલાલિત રાજા પરિષદ અને ઉપરગો વખતે પહુ
સ્થિર રહેતું રાજા છે, જે વજ્ર સમાન જ ગહાપ છે.

દુઃખરૂપી વજ્ર તેને ઝાંઘ ન કરી શકે.

મઙ્ગિ રત્નવલ્લુશુદ્ધિ ફરનાર પાદ છે, તેમ આત્મરાજા પહુ

દુઃખલાલિત અવસ્થામાં રહે, તો જ તે આત્મરાજા થયું
ગહાપ, તેમ શાસ્ત્રા મુજબ રાજાને દુઃખલાલિત પ્રશ્નું.

શુભનો રાગ ઘોડી સંતોષ ઉપર રનેટ કરી.

દુઃખનો કૃષ્ણ ત્યજી વૃષ્ણા ઉપર કૃષ્ણ ધરી.

શુભનો ભોગવરો અર્ચનંદપૂર્વક કરવો, તે દુર્ગતિદાપક છે.

દુઃખનો ભોગ અર્ચનંદપૂર્વક કરવો, તે સદ્ગતિદાપક છે.

અર્ચનંદકે સુખ વેદનારા દુર્ગતિના ભયંકર દુઃખો વેદે છે.

અર્ચનંદકે દુઃખ ભોગવનારા અનંતા આત્માઓ

પુમિતશુભને પામ્યાં છે, તેમ જ દુઃખનું મૂલ અર્થે

વૃષ્ણાને ત્યજી અને શુભનું મૂલ અર્થે સંતોષને લખે.

શુભ - દુઃખ અનાલમ્બ્ય છે.

જે લાભને શુભ આપવાની ઇચ્છા રાખે છે,
તે ઝદી દુઃખી થતો નહીં અને
જે સ્વરૂપ માટે જ જાણે છે, તે ઝદી શુભ થતો નહીં.

દુઃખ આપનાર દેહાભિમાન છે,
અત્સંગર્હ દેહાભિમાનના ગાંઠ ઢીલી પડે છે.
સંસ્કારનું રૂપ જેને માઠું લાગે, તે સુતેલી છે...
જેને સંસ્કારનું શુભ ઠુસું લાગે, તે જાગેલી છે.
રૂપ અને પૈડા શા માટે આવે છે ?

આપણા માટે આવતું રૂપ લીલાવવા કે ભોગવવા માટે
નહીં પણ લદાને વલેચી દેવા અને સંધા કરવા માટે છે.
આપણે નસાજે આવતી કાંઈપણ પૈડા આપણને
ડરાવવા માટે નહીં પણ આપણામાં રહેલા પ્રભુને શ્વરહો
જવા માટે અને સાચો ત્યાગ ઉત્પન્ન કરવા માટે છે.
વસ્તુના અભ્યક્ત કરતાં તેના લાલસા વધારે દુઃખ દે છે.
પર પદાધી ઉદ્ધરના પ્રીતિ રહી જ દુઃખ છે.

આંખો અંધારા સંકેતને કેમ ભેટી ગઈ ?

...કારણકે તે નશ્વર સુખમાં સંતોષ માને છે.

માનને અંધારાને કેમ માતો ગઈ ?

...કારણકે તે કૃત્રિમ સુખને સંતોષ પામે છે.

સુખ અને અભંગમાં શું ફેર ?

સુખ દુઃખને દબાવે છે - અભંગ દુઃખને દૂર કરે છે.

માનને સુખ આપતાં પતંગ વેઠેલું દુઃખ અભંગ ન

જાના અર્થ છે. માન જીવોને દુઃખ દઈ મેખવેલું

સુખ એ દુઃખ ન જાના અર્થ છે.

સુખ અને દુઃખ ક્યાં ન મળે ?

અંત અસંતોષા માહુરુ સુખના શીઘમાં નીકળી,

પરંતુ તેને કોઈ જગ્યાએ સુખ ન મળ્યું.

અંત સંતોષા વ્યક્તિ દુઃખના શીઘમાં નીકળી પડી,

પરંતુ તેને દુઃખ ક્યાંય નહ્યું નહીં.

નિર્ભયો આંસુ વહાવે છે પીગલાં દુઃખ ઉપર, અધરે

સખાનો આંસુ વહાવે છે, માનનાં દુઃખ ઉપર.

સાચા સુષ્ણ પ્રાપ્તિનો માર્ગ

સુષ્ણ - દુઃખ પર રહી શકે, તે જ સાચો સુષ્ણ છે.
તે જાને સમાન આધારદાતા - સંતસરણાં જ હેય છે.

સુષ્ણા ગર્ભમાં દુઃખનો નિવાસ છે અને
દુઃખના ગર્ભમાં સુષ્ણ રહેલું છે. જે સુષ્ણનો સ્વાદ
કરે છે, તેણે દુઃખના ભોગ પહુલ થવું જ જોઈએ.
સુષ્ણ અને દુઃખ બન્ને અવિભાજ્ય છે. સાચા સુષ્ણ
પ્રાપ્તિનો માર્ગ સુષ્ણ - દુઃખ પર ધ્યાનમાં રહેલો છે.

સુષ્ણ - દુઃખ પર ધ્યાનો ઉપાય છે...

નિરન્નર આત્મસુષ્ણમાં નિમગ્ન જાવું અને બાહ્ય
સુષ્ણ - દુઃખ પર રહી આત્માનુભવમાં નિમગ્ન જાવું.
મિત્યનાં સુષ્ણ અને અમિત્યનાં દુઃખ સમજાવે,
તો જ સાધનું મન મિત્યમાં સ્થિર થઈ શકે છે.

કૃષિતનો રાગ જ દુઃખનું મૂળ છે.

કૃષિત સુષ્ણા રાગને દૂર કરવા માટે મિત્યનું,
વાતરાગનું, નિવિમ્લનું ધ્યાન સમજાવેલું ઈલાજ છે.

પરપ્રીતિ રહી જ દુઃખ છે અને

તે અનાદિકાપદ્ધિ આત્મધરમાં વાસ કરી રહી છે.

રાગા કરવાદ્ધિ દુઃખ કરનારું સુખ મળે છે અને શ્વા
વતરાગની મૂખા કે નિરાગતાદ્ધિ શાશ્વત સુખ મળે છે.

‘હદા જ્યો ર્થેતન્યસ્વરૂપે સંત છે અને

ર્થેતન્ય એ અનાંત સુખનું ધામ છે’

એવા શુદ્ધિ - સમજણ - તદ્દનુરૂપ પ્રવર્તન જ ધર્મ છે.

મનુષ્યનું સુખ, અચંદ્ર કે પ્રકાશ બહારની દુનિયામાં નહીં,

પરંતુ તેના પીઠાના અંતરાત્મામાં જ છે.

સુખમાં અન્યના સંપાદક, દુઃખમાં સ્વઆત્મનું સ્પર્શ

- રહી સમાધિનો ધોરીમાર્ગ છે. દુઃખની સામગ્રી પાપદ્ધિ

મળે છે અને પાપ પાતે અંકુલાએ જ મરું છે,

પાટે તેને અંકુલાએ જ ભોગવવું ભેદ્યે, એ શાસ્ત્ર

આત્મદ્રવ્યના - પરમ તત્ત્વના શરૂદ્ધે જવાદ્ધિ મળે છે.

સુખ ભોગવે અને બાળને સુખ આપે, તે સમ્બન્ધ છે.

દુઃખ ભોગવને બાળને સુખ આપે, તે સંગ છે.

પોષિતાં શુષ્ણ - દુઃખાં વૈશ્વોને સ્થાન નહિ.

શાશ્વત રૂપ અને શાશ્વત આનંદપ્રાપ્તિના અભિલાષા
એ સર્વ પ્રજાઓનો સ્વાભાવિક પક્ષે અસલ સ્વભાવ છે.

પ્રજા જ્યારે અધિક શિવસંત્કર્ષણ સભર બની ભાવ કે:

‘બ્રહ્મણા શુષ્ણા ભાવના - સંત્કર્ષ - તાર્કિકાંશ્ચ જ માટે
શુષ્ણ પાંગરે છે’ ત્યારે શુષ્ણને નોતરું આપવું ન પડે,

પરંતુ એ સ્વપ્રત્યેય ચાલતું આવે છે.

‘પીતાબા શુષ્ણા ઇચ્છા એટલે જ દુઃખ અને બ્રહ્મણા
શુષ્ણા ઇચ્છામાં જ સાચું શુષ્ણ રહ્યું છે’ તે સમજાઈ
ભાવ, તો આંતરમાં દુઃખની ખૂંચતી ઝાંઝરી નીકળી ભાવ.

રૂપ એ તો ખારી સામે વિસ્તરતાં જીવજાતનાં શિખરો
સામે ખેં જે ઉદ્દગારી ઝાઝા, તેનો પ્રતિધ્વનિ જ છે.

પ્રજા સ્થિર થઈ આત્મામાં રિચ્છિતિ કરે, તો તાર્કિકો
આરંભ ન થવાઈ શુષ્ણ - દુઃખ બંને નિવૃત્ત થાય છે.

પ્રજાને પ્રભુમાં લીન કરનારને રૂપ - દુઃખ ન જ હોય,

શુષ્ણા કોઈ સ્પૃહા કે દુઃખાઈ પ્રજાને ઉદ્દેગ થતો નહિ.

ગરબના દુઆ ફઃજ દૂર ફરે છે,
સદગુણોના આશર્વાદ પાપ ઝાઢે છે અને

પરમાત્માનો અનુગ્રહ ફઃજ અને પાપ - જાનેને ટાળે છે.
સ્વરૂપના ઇચ્છા તૃષ્ણા અને ઈર્ષા વધારનારી છે,
તેમ ફઃજનું મૂલ છે, અન્યના સુખના ઇચ્છા એ પ્રેમ,
વાત્સલ્ય અને સંતોષવનના લેવકા સુખના જનક છે.
જ્યાં સુધી રાગ છે, ત્યાં સુધી ફઃજ પહુ છે જ.
ફઃજને દૂર ફરવાનો ઉપાય તે ફઃજ જેવાં જન્મે છે,
તે રાગ ઉચ્ચાંત પરમાં મારાંપહાંની ભુદિ અને
તેનું સ્મૃત્તિ - અભિમાન જ દૂર ફરવાં જોઈએ.
માનવલવમાં તે માર્ક ધમ્મ તો સોજામાં સુગંધ લાગે.

આત્મનિર્ભરતા અને પ્રસન્નતા.

ફઃજ દૂર ધમ્મ તો મિત પ્રસન્ન ધમ્મ અને નહીં, કિન્તુ
મિત પ્રસન્ન ધમ્મે ફઃજ દૂર ધમ્મ, એ લડીતત સત્ય છે.
આગ જેમ સોજાના, તેમ ફઃજ માનવાના +સૌથી છે.
સુખલોગા ફઃજોઈ દૂર લાગે, તેમ સાચું સુખ ન માટે.

સાચું શુભ ત્યાગ - સંતોષ - ક્રિયા - સ્વચલાતામાં છે યાને
શુભ ભોગ - ભીમ - ક્રોધ અથવા સ્પર્કક્રિયામાં નહીં.

દુઃખના ડુંગરી તૂટી પડ્યા હોય હતાં જાણ
કોઈના પછા મદદ ન માંગવા, ભીનું ગાળ છે સ્વમાન.
જાણના શુભ માટે અને જાણનું દુઃખ દૂર કરવા માટે
તન - મન - ધનનો સદુપયોગ કરવો અને રાજ્ય થવું.

પ્રાણીમાનને દુઃખ થવું ભાગ્ય છે અને
તે દુઃખ 'ડું' અને 'મારું'માંથી જ જન્મે છે.

આ 'ડું' અને 'મારું' અસ્ત પામી ભય,
તો દુનિયામાં દુઃખ જરા યે ન રહે.

સર્વ દુઃખનું મૂળ છે પાપજંદ.

પાપજંદ ન થાય, એ માટે પાપની સામગ્રી દૂર રહેવું.
પિંચાલ્પ દોષ રહી પુહયદોગથી મળતાં શુભ ઉપર
રાગ તથા પાપથી આવતાં દુઃખ ઉપર ક્રોધ કરાવે છે.

આલ્પવત્ સર્વભૂતેષુ સુસ્વદુઃસ્વે પ્રિયાપ્રિયે ।

ચિન્તાયન્ આલ્પાનીં ડનિષ્ટાં હિંસામન્દેસ્ય નાપરેત્ ॥

અંતર રિન્દી જદિ જલે છે જે:

ખેરી ખન સકલ સુખો પર ધાલે,

જોઈ સુખ લાધ ન ચાલે !

સાયો સુખ તો દુઃખ જે ભીતર છે,

જોઈ ઈસે જા સમજાવે ?

જન્મ આદર્શ કિવે જાની ભવ ?

પુહકના યોગે ખવતાં સુખમાં સ્વરાગભવ અને પાપના

યોગે ચાવતાં દુઃખોમાં સમાધિભવ રજી રહે ત્યારે.

જન્મમાં સુખ - દુઃખના, અનુભવના - પ્રતિભવના

પ્રસંગો ઊભા થવા, તે આપણા યજ્ઞના અને

આપણા જ શુભાશુભ જમના ઉદ્દેશને આદરન છે.

સુખ એ આત્મખલના ખીલેલી અવસ્થા છે,

દુઃખ એ આત્મખલના ખરતી અવસ્થા છે.

ખંને અવસ્થામાં નિલેપભવ એ રાખના અવસ્થા છે.

દુઃખ ઉપર ક્રોધ = ખૂબતી. જમ ઉપર ક્રોધ = ડરાપણ.

સુખ પર રાગ = ખરાખૂબતી. દર્દ પર રાગ = ખરાડરાપણ.

જાવનામાં આપણને શુભ વખતે જે જે શાબ્દ મળે,
 તે સર્વે દુઃખના સમય વખતે દેઠ વળે છે, તેમ
 આત્માદર્શનમાં શુભ તથા દુઃખનો સરખો જ ફાળો છે.
 દુઃખ એ દુષ્ટતાનું ફળ છે, તેમ દુઃખ વખતે દુર્ધર્મના
 ધ્યંન તથા પછા દુષ્ટતાને દૂર કરવાની મનોવૃત્તિ જાગે છે.
 શુભ એ સુષ્ટતાનું ફળ છે, તેમ શુભ વખતે આસક્તિ
 તથા પછા તેનો સદુપયોગ કરવાનું જ મન ધામ્ય છે
 તથા શુભના આસક્તિ ભય છે, દુઃખનો ક્લેષ તબે છે.
 રાગ - ક્રોધ તો જ તબે કે દુઃખના ભેદ શુભમાં પછા
 ઉદ્વેગ અને શુભના ભેદ દર્શનમાં ઉદ્વેગવેગવેગ જાગે.
 વિચાર, વલ્લી અને વર્તનથી કોઈને ય દુઃખ ન પહોંચે,
 એવું સદ્માતુલ્યું જાવના જાવવું એવું દર્શાયરહુ છે.
 જાવને પ્રહા શુભ અને શાંતિના ગંજના છે કે જે
 દોષ શિવ્ય તથા. દોષપ્રાપ્તિ દર્શન, દર્શનપ્રાપ્તિ માટે
 ચતુઃશ્લોકગાધનાદિનું પુનઃ પુનઃ આસંચન કરતવું છે.
 ઘરઘાતી સીધા રાજો, દુઃખ આપીઆપ અજીઠું ૬૨૧.

ત્રણ વાતનો વિશ્વવ્યાપી ફરવાવા પાટે શાસ્ત્રોનો ઉપદેશ

(૧) સંસારનું શુભ અસાર છે.

(૨) પ્રોહિતનું શુભ જ સાર છે.

(૩) દર્મ એ પ્રોહિતશુભ પાટે જ ફરવાનો છે.

દુઃખી જલો ઉપર અત્યંત દયા એ ચરખાવતીનું લક્ષણ.

†મલિનિત સુખ એ સુખ નહીં, પ્રોહરાજની નાસ્તુસી છે.

†મલિનિત દુઃખ એ દુઃખ નહીં પણ દર્મરાજની દૂતી છે.

દુઃખનો અતિક્રોધ શુખનો અતિરાગી લીધે છે અને

શુખનો અતિરાગી એ દુઃખનો અતિક્રોધ લીધે છે,

એનું જ નામ વિધ્યાત્વ સહિત અનંતાનુબંધ કષાય.

દુઃખ ફરતાં પણ શુભ શાફિ જોખકાર†?

કોષ્ટે શુખ તેના ઢોગમાં આસક્ત બનાવે અને

વિઢોગમાં દુર્ધાન ફરાવે. દુઃખનો ઢોગ †દાય દુઃખી બનાવે,

પરન્તુ દુઃખનો વિઢોગ તો સુખ જ બનાવે.

શુખનો સંધેગ અને વિઢોગ - ઉભય દુઃખકાર† છે,

દુઃખનો માત્ર સંધેગ દુઃખકાર† છે પણ વિઢોગ નહીં.

દષ્ટવ્યાધાં મન - બુદ્ધિ - સંતઃ + રક્ષણે ભેડવામાં આવે તો
શરીર અને મનનું ગમે તેવું દુઃખ પણ સહન થઈ શકે.
 દુઃખ - આકૃતનું જે વાવાઝીડું આવે, તે સહન કરી લ્યો.
 વલેહું - મોડું તે પસાર થઈ જ જશે. સંપત્ત સામે ઝુકતાં
 સહેવામાં પણ સંત જાતનો સુખનો અનુભવ થાય છે,
 દુઃખનાં વાદળો વિખેરાઈ અંતે સુખનો સૂર્ય ઉદય પામે છે.

દષ્ટવ્યેરચ્છ સંત મોડું માલિયા છે.

જાપનામાં સુખ પામવા જાણું ઘણું દષ્ટવ્યે આપ્યું છે,
 તેનો નમ્રતાપૂર્વક રચાઈર કરી 'જાપના જાપવા જેવું છે'
 સહિ શરૂ નહીં, અનુભવથી રચાઈરવું. જાપનામાં દુઃખ
 વિનાનું કોઈ નહીં. પ્રભુપ્રીત્યર્થે તે દુઃખ સહ્યું ઘટે.

માહુરુ પાપના પ્રથિતિ કરે શા માટે? સુખ માટે.

... અને પાપનું ફલ શું આવે? દુઃખ.

તેનો અર્થ એ થયો કે લેવા ભય સુખ અને આનંદથી
 આર્ષ દુઃખને, ભઈ આવે દુઃખ! તે જ અસામાન્ય.
 મદતા એ દુઃખનો ભંડાર, સમતા એ સુખનો ભંડાર!

ભગવાનને વખતમાં, તે રહ્યાં સાળ,
ભગવાનની વૈગ્યાં, તેના હાથમાં થઈ ગયાં જોખરાં.
 જગત તરફ દેશિ છે, તેમાં સુધુ દુઃખનો પાર નહીં, તે
 દેશિ આત્મા-પરમાત્મા તરફ વાળી, તો સુખનો પાર નહીં.
 ખન પરમાત્મામાં રહતું થઈ ભદ્ર પછી સુખ જ સુખ છે.
 દુઃખનું મૂલ મહત્ત્વ છે અને સુખનું મૂલ સહત્ત્વ છે.
 મહત્ત્વભાવનો અભાવ છે, તેમાં દુઃખાનુભૂતિ થતી નહીં.

સંસાર છે સુખ - દુઃખનો સમસ્યનો.

દુઃખમાંથી સુખમાં ગાળ શીઘ્ર થાય, તે આશાવાદી,
 સુખમાં પહોં દુઃખની પ્રભાવિ કરે, તે નિરાશાવાદી છે.

જીવનની શીઘ્ર દુઃખ ઉદારતાથી,
 સ્વચાલક દુઃખ નિઃસ્વચાલક અને
 ભોગથી દુઃખ સંયમથી દૂર થઈ શકે છે.

પ્રભુએ બાહ્ય સુખ-દુઃખને પોતાના જીવનમાં મહત્ત્વમાં
 ગણ્યાં નહીં, કિન્તુ આંતરના ભાવને જ મહત્ત્વમાં લેવામાં છે.
 સારો સત્યાગ્રહ માને વિભક્તભાવથી દુઃખ સહન કરવું.

સંસારનું સર્વ સ્વપ્ન સર્વને સરખું છે.

મહાસને વિષાળમાં જે સુખ છે, તે જ સુખ પશુને
ઘાસ ખાવામાં અને ભૂંડને વિષાળશૂંઘામાં મલે છે.

ગાદી - તકિયામાં જે સુખ આપતને મલે છે,
તે જ સુખ ગદિડાને ઉફરડામાં આબોરતાં મલે છે.

ઊંચ-નીચ સર્વને ખાવા - સુવા - પેંચુનું સુખ સરખું છે.

ભૂખ ભાગે, ત્યારે ભાગ પહુ મારી ભાગે છે.

માઠાશ માઠાઈમાં નહીં પહુ પ્રેમમાં - રૂચિમાં છે.

કુનિયાનાં દુઃખ એ દુઃખ નહીં, કુખરો

સ્વપ્ન - દુઃખ એ મજાના દર્શન છે, આત્માના નરિ.

આપણા મજાને દુઃખ ભાગે, એ દુઃખ છે. બાહ્ય સુખ-

દુઃખ ફરતાં આંતર શુભાશુભ ભાવનું મહત્ત્વ અર્થિત છે.

ખરામાં સ્વપ્ન લીધે અને આંતરમાં પદ - વિષયારુક્તિ

- માન વગેરે મહુષિતતા લીધે, તો જમણ ખરખાદ છે.

તેમનાં પુહ્ય વેચાને અઠમક પાપ ખાવાનું કામ છે.

સુખ - દુઃખરહિતપણે શાન્દાદિનું રાજા ઈન્દ્રિયનમ છે.

સામાજીક ઉદ્દારણના એટલે...

દુઃખ અને સુખને વિષય નહીં પણ પર.

'પરદુઃખલંબન' એ પંચપરમહિતિ આપતોનું ખરૂં છે.

કુરૂ દુઃખો કરતાં ઉદાત્ત દુઃખોને સુખ કરવામાં

કોઈ અપૂર્વ કૌશલ્યો અત્યંત રહેલી છે.

અભિમાનનો ત્યાગ અને લલચયના પાલ્લવો
ને સુખ મલે છે, તે ત્રહ્મ લોકના સુખને વધારે છે.

વિષયના ઇચ્છાભાવને દુર્ગતિ મલે છે,
તો વિષયનું સંવન કોલું દુઃખ આપે, તે વિચારો.

દુઃખનું મૂળ વિષયેચ્છા અને સુખનું મૂળ સંયમ.

દુઃખ તે દુઃખ નહીં પણ ઇચ્છાવિચારણા અને દુઃખ.
સુખ એ સુખ નહીં, પ્રભુસ્વારણા જ સાચું સુખ છે.

'પતે કીલ્મ છે' એનું સતત સ્વારણા રાખી,

તો પૈશ્વિક ઉચ્ચ દુઃખ એનું કાંઈ રહે નહીં.

દુઃખ ખેં સુખ જન પ્રભુ લલ્લે, સુખ ખેં લલ્લે જ કોઈ;

પણ સુખ ખેં પ્રભુ કું લલ્લે, દુઃખ તલાં સે લીધું?

દુઃખનું મોંઘદ સમાધિ, સુખનું મોંઘદ વૈરાગ્ય.
 સુખમાં નવાન અશુભ ઠમ ઉપાર્જન થઈ શકે છે,
 દુઃખમાં પ્રવૃત્તિ અશુભ ઠમ નિર્વરા નાક છે.
 સમ્પ્રગદેશિને સુખનો ભય છે અને દુઃખમાં રક્ષા છે.
 દુઃખમાં દીન બનવું અને સુખમાં લીન બનવું,
 એ મિથ્યાદેશિનું લક્ષણ છે.
 દુઃખમાં ધાર થવું અને સુખમાં સુખધાર બનવું,
 એ સમ્પ્રગદેશિનું લક્ષણ છે.

સુખધાર = સુખનો સદુપયોગ, બાબતો દુઃખે પ્રેરિત થવું.

દુઃખી બાબતને ઠરેલું ઃ : સુખ દિવસોની નીવ
આ દુઃખી દિવસો પછી ભૈતાભૈતામાં જતાં રહેશે.

ભારતનું ધૃષ્ટ જે પરલો ત્યાગ નરક હતું,
 તે ભોગ નરક વસ્તુઃ પરિહ્રામે બહારથી સુખ દોખાવા
 છતાં આંતરનાં દુઃખોનો પાર ન રહ્યો. સુખ - દુઃખ તો
 બંધમાં ઉત્પન્ન થાય. બંધને ભંગિતિ + સુખોદી પાછું
 વાળીને આત્મસમાધિમાં ભાગી નાચી, તો સુખ થશી.

'દાઠ દેવાઈ સુખ મલે છે' એ વચન સત્તે છે પહ્લુ

'સુખ મેમવવા દાઠ આપવું' એ વચન મિથ્યાત્વ છે.

સુખના રુગએ દાઠ તરુનું - તે રાગનું પીપહુ છે
અને રાગ એ તમિંદનો રુગ છે.

તેનું મલે અનાંત તમિંદ ન રીય.

સુખ વસે છે વધારે વસ્તુઓના માલિતીમાં નરિ,

પરન્તુ સીધા વસ્તુના જટરીઆતોમાં.

સુખ નલીં પહ્લુ ડુઃખ ન સ્થિતાને જલાર પ્રગટાવે.

રુખ - ડુઃખ અને તેના સામગ્રી

શુભાશુભ તમિંતિં કમરુદી મલે પહ્લુ અમાં મિપિતલૂત
ને કાંઈ જને, તે લપિતવેતાના યોગાઈ રીય છે.

ડુઃખ ચિચ્ચપ રુખમાં માઠાશ આવતી નરિ. માટામાં

મોટી શાક્ત માટામાં મોટી મુશ્કેલાઓમાંઈ ન જન્મે છે.

ડુઃખને રડે તે દુઃખન, પાપને રડે તે દર્મદ્યાન.

રુખ - સૌલાઝાઈ નાપ પૂર્વ દિશામાં તરવો અને

ડુઃખ - ઉપરૂવ મિવાચુલાઈ ઉત્તર દિશામાં નાપ તરવો.

વ્યવસ્થાપનોને તૃપ્તિ વધે, તેમ પરિણામે દુઃખ જ છે.

વ્યવસ્થાપનું સુખ પ્રથમ અમૃતરુચિ પ્રતિભાવે છે, પરિણામે વિષરુચિ જાની ભાવે છે, તેનું આ સ્વરુચિ છે.

પુણ્યનું સુખ સુખ પછી એક પ્રકારનું દુઃખ જ છે.

ઈન્દ્રિયોના ભોગોને ઉદ્દેશ્યો વિચિત્રરૂપે વિભાવે વિવેકીઓને પણ કૌંઠાપાન સુખને કૃષ્ણા વિસ્તારના ઉપમાને ભાવે છે. આ વિવેકી પુરુષ આ સુખ દુઃખોનો વિચાર કરે શક્તો નથી, તેમ તે વ્યવસ્થાપનોને કૃષ્ણા છે, દુઃખા છે, પરંતુ ભોગવા રહ્યાં જાદ ભૂલા ભાવે છે.

વિચારશક્તિને આ સુખ દુઃખ પછી ખરું છે,

તેમ તેઓ વ્યવસ્થાપનોને કૃષ્ણામાં જાય છે.

પૂર્ણ આત્માઓને દુઃખના પ્રતિભાવમાં જ સુખભુવિ છે.

“આત્માની રક્ષામાં સુખ દર્શન સમાઈ ભાવે છે!”

એ રીતે સુરક્ષિત બનેલી આત્મા સુખિયને માટે સુખ પ્રકારે દુઃખપુત્ર થઈ શાશ્વત સુખનો ભોગવા બને છે અને અર્થ પુત્ર થઈને અવ્યાજાઈ સુખને પામે છે.

કુહડ્ય ક્ષેત્ર કુપેય શારીરિક સુખ ભોગવવું,
એ સુખ નહીં, કિન્તુ સુખાભાસ છે, દુઃખમાં સુખના
ભ્રમભૂલ છે. આત્મા સુખા ધ્યાન તો જ સાચું સુખ ગણાય.

દિવસ અને રાતના જેવું સુખ પછી દુઃખ અને

દુઃખ પછી સુખ આવ્યાં જ કરે છે.

દુઃખ આવે, ત્યારે પાપ ઘટાડીને કુહડ્ય વધારવું ભેદ્યે.

દુઃખમાં સુખને ઈચ્છવું નહીં, પરન્તુ ધર્મને ઈચ્છવી.

પરમ સુખ અને પરમાનંદના પ્રાપ્તિ દ્વેષ - કામદે

અનવચિન્ન અનંત ચિન્માત્મરૂપ પરમાત્મતાત્પના

ભાવદે જ શક્ય છે, અન્યથા નહીં.

એ કામદેશ વિવેકી ભેદે પરમ સુખના પ્રાપ્તિ માટે
પરમાત્મ દેશનું જ ધ્યાન, આરાધન, ચિંતનાદિ કરે છે.

સુખ એ કુહડ્યનું રૂપ છે, તે

સુખ વડે અધિક ધર્મ કરવો ભેદ્ય અને દુઃખ એ

પાપનો વિપાક છે, એટલે દુઃખના સમય વખતે પાપનો

પરિહાર કરવાપૂર્વક તપધર્મનું સંપન્ન કરવું ભેદ્યે.

દુઃખ એ દવા છે, સુખ એ દૂધ છે.
સત્ર રીંગને લગાવે છે, જાણું પીપહા માપે છે.

દયાળુ માત્મા સ્વપ્ન પોષારે છે કે :

‘મારા દુઃખમાં કોઈ લાગીદાર થાં નહીં,
એનું મને મરિતું દુઃખ નહીં કે જોરું હું
જાળના દુઃખમાં લાગીદાર કઈ શક્તી નહીં, એનું છે.
મારું સત્રજાનું જ દુઃખ હું ભોગવા શકું છું પણ
જાળ જાણે નહીં, એનું મારે મન ભારે દુઃખ છે.’
મહારા ધનવાન જાળવા ધન સમાપ્ત છે, તો તેને વધુ
ભિખારી બનાવે છે, કેમકે ભાગ ધનાં ભીમ વધે છે.
ભૂખનું દુઃખ પણ ખાવાઈ મરતું નહીં, ભૂખ મટાડવા
તપ અને ધનની મૂર્છા છેડવા તેનો ત્યાગ કરવો.
ચિન્મયરહિતમલના સંધા, સુગઠરૂપાદ પર્યપારણ જેવા
પર દુર્લભ ગુણોના પ્રાપ્તિના પ્રદર્શન તથા રક્ષામાં
દુઃખપ્રાપ્તિનું દુઃખ અને સુખપ્રાપ્તિના સૌંદર્યશક્તિ ધતી
સર્વ પ્રકારના ગ્લાનિ વિલીન થઈ ભાગ્ય છે.

રૂપ તે દુઃખમાં વિપ્લવેવર-થાને પ્રવચ્છનાપૂર્વકે નહયું,
તે સમ્પદા રાજા - દશનિ - આરિઝ - તપ છે.

પ્રવચ્છના ક્ષેત્ર દુઃખનો ફરુ - ભુદિ સ્થિર થાય છે.
દુઃખને ઘાતી આપનાર ધાર - પીઠ દોખાડનાર તપર છે.
દુઃખોને સહવા તે જ સારુતા છે, તે જ સજ્જના છે.
દુઃખનું મ મરુ છે. દુઃખ - સુખ સંત જ ઠાલના
જે લાગુ છે. સંત લીધ, તેમાં જાનું લીધ જ. દુઃખ
જ્યાં વસુ ન લીત તો તેમાંથી છૂટવા ધર્મ પ્રતિ ઈટ
પૂર્વાનું મન જ કીને પાત ? ધર્મના સુષ્ટ સંતરંગ
સંલંદ કરાવી આપવાનું પ્રથમ તાર્ક તે કરાવી આપે છે.
સુખમાં દુઃખદશનિ થતાં જ દુઃખની પ્રહુતિ થઈ જાય છે.
રૂપ જડતા લાવે છે, દુઃખ જડતાનો ઉચ્છેદ મરે છે.
દુઃખ એ સજા નહ, કિન્તુ સંત અનુપમ લેટ જ છે,
સુખનો ભોગ ભોગીને સંકુચિત લનાવે છે, એ દૃષ્ટિએ
સુખનો ભોગ આલિત્તર અને સુપયોગ લિત્તર છે.
સુખ - દુઃખનું ભોક્ષ્ટ્વ છેડી અને સાર્થાલ્ય મેલવી.

શુખને સુલ્યું તે સંયમ અને દુઃખને સુલ્યું તે તપ.
ફરતી મિથ્ય પ્રખ્યાત સુખ આપીઆપ ચાલ્યું ભય છે
અને દુઃખ વગર ઈચ્છ્યું પણ આવી છે.

જેન શુખને કામ રાજવાની રચિનો કાંઈ અર્થ નહી,
અને રીતે દુઃખને ભરેલીત થવાનું પણ નિર્ણય છે.
દુઃખનો પ્રાદુર્ભાવ ઈચ્છ્યું મૂલ છે.

શુખ અને દુઃખ દિવસ - રાત જેવા જ છે.
શુખને સુદુપયોગ ઉદારતામાં તથા દુઃખને ત્યાગમાં છે.
શુખને સુદુપયોગ સંધામાં, વૈદી સેવક વ્યાપ + જને.

દુઃખરહિત શુખનો અર્થ અવકા છે કે :

શુખ - દુઃખને પર સંધા જીવનની સાર્થક અભિવ્યક્તિ.
સુખ બંધનનું કારણ છે, દુઃખ વિકેતીને પ્રતિભાવ છે.

શુખ - દુઃખનાં કંઈક પર રહેવામાં જીવનની ન્શીતિ છે.
સુખમાં સંધા વડે ત્યાગ - દુઃખમાં ત્યાગ વડે સંધા થાય.

શુખ સંધા માટે ચાલ્યું છે, ભોગ ભોગવવા માટે નહીં.
સુખ આપી દુઃખ લેવું, એ મલાલ જુદાનો સ્વભાવ છે.

પ્રાહ્લાદમાત્રનાં દુઃખને દુઃખી ધનારને
જાણવાં મનનાં સંસ્પર્શ અને માદુરૂ પૂકડે છે.

વ્યક્તિગત દુઃખને દુઃખીને પહો

દુઃખના પ્રભાવ વડે ત્યાગપતિ જાગે છે અને
શુભ - દુઃખ પર સત્કે જાણી અભિન્ન થવાય છે
દુઃખનો પ્રહાર પ્રભાવ સંધારને જ તો શાંતરસમાં રહી
ફરવા દે છે તે જ તો સ્વધર્મતામાં આસક્ત થવા દે છે.

શુભની લાલશા = સંધાર. દુઃખને આવકાર = પ્રકાશ.

'સર્વનું દુઃખ એ પરીત્યું જ દુઃખ છે'

એ મહામંત્ર સિદ્ધિ કર્યા વિચાર્યું

લાભ મેઈ રીતે શુભના આગ્રહનો મંત્ર થતો નહીં.

શુભના ગુણાત્મામાંથી છોડાવવા માટે જ દુઃખ આવે છે.

દુઃખનો ભય દુઃખને પ લયંતર છે, ભયને પ્રાપ્તશક્તિનો

ફરક નથી, શરીર અને મનના રીંગો ઉત્પન્ન થાય છે.

દુઃખ ભલે અસ્થિતર હોય, પરંતુ રિત્તર આવશે છે,

રીંગાનિવરણ માટે ઝડપું મોંઘદ અનિવાર્ય છે તેમ.

વેદના અને દુઃખમાં ભેદ છે:

વેદના એ અભ્યાસમાત્રને કહેવાય

એક જાતની પડા છે, માનવમાત્રની વાસ્તવિક ભૂજ છે.

દુઃખમાં બે પ્રકાર: (૧) અપભોગની વાસ્તવિકતા અને

(૨) અભ્યાસને કહેવાય એવાની અભિગમપદો જન્મવું.

દુઃખને પ્રાદુર્ભાવ દુઃખીઓના દુઃખને ગણી શકાય કારણે

જ શક્ય છે. તેનાથી ભયભીત થવું, એ કોઈક ભૂજ છે.

અપભોગ એ એક અભ્યાસ માત્રના ત્યાગ કારણે છે,

તેમ દુઃખમાં ફરતો ત્યાગ પણ એ અભ્યાસ

માત્રના ત્યાગ એક શક્ય, તો તે દુઃખને અપભોગ છે.

અભ્યાસ માત્રના ત્યાગ એ સારું છે અને અપ-

ભોગભૂતિનો તે એક અપભોગ કારણે એ સારું. કદરવી

વિદ્યાની આદ્યતામાં સ્વચ્છતા છે, પરાધીનતા નથી.

મંગલકારી વિદ્યા (Luminance) અભ્યાસ ગુણોનો

ગણી શકાય કારણે તે એક દુઃખ સર્જે છે.

તે શિવ ! એ અપભોગ, તો સમગ્ર ગાઈ છે.

શુષ્ક અને દિત્તાં પ્રવૃત્તિ કૃત્ત છે:

શુષ્કના આસાદિન નિર્જન અને પરાધાન બનાવે છે,
જ્યારે દિત્તાની ભાવના સ્વધાન અને સખા બનાવે છે.
શુષ્ક આપસ - વિભાસ તરફ ખેંચી જાય છે, જ્યારે
દિત્તા એ સંયમ અને સુલેખતા તરફ લઈ જાય છે.

શુષ્કને દુઃખ દખાઈ જાય છે, જ્યારે

દિત્તાને દુઃખ ભાગુદ થાય છે.

દુઃખને ખૂબી જાણે એ સૌંજું ઘટ્ટ છે, ખાટે
સર્વદિત્તાની ભાવનાપૂર્વક દરેક પ્રવૃત્તિ જરૂરી નોંધાય.

શુષ્કને નિર્મોહતાપૂર્વક - કર્તવ્યક્રમિણ

સદ્વ્યય કરતાં સરેવું, એવું જ જાણ વાસ્તવિક સંધા.

જ્યારે આપણે શુષ્ક - દુઃખને જાણ જ માણને

સાધનરૂપ માણએ, ત્યારે માનવજાતમાં

શુષ્ક - દુઃખના ઉપલોગને કોઈ સ્થાન જ નહીં.

શુષ્ક - દુઃખને ઉપલોગ તો પશુ - પંખી આદિ જાતો

અન્ય કોનિકોમાં પણ કરે જ છે.

સાર્થનાપુસ્તક માનવજાતના સુખ - દુઃખનાં બંધનોથી
 મુક્તિ પામીને પવિત્ર પ્રેમ અને સખરતા પામવા છે.
 આપણે આવી, ત્યારે જ તો મહારુ દુઃખથી મંટાણીને
 પરીત્યાગ અને જાણવું મન દુલભ છે સધવા તો
 જાણના દુઃખની પરીત્યાગ દુઃખ સાર્થ સરોજામહા જીને,
 તેથી પ્રત્યે દયા જાણવી પરીત્યાગ દુઃખ ભૂલી ભય છે.
 દુઃખને સખતાત્માથી સહીં વિના પાપ જપવું નહીં.
 જાણને સુખ જે માન મલે, તો પુહ્ય જપે છે અને
 દુઃખ જે સખમાન મલે, તો પાપ જપે છે.
 દુઃખ જો સહતાં આવડે તો પાપ પલાયન થઈ ભય.
ધર્મ જરવો છે, તેને સુખ સાર્થ પ્રેમ ન લીય.

સંસારનું સુખ અને ધર્મ -

જાને સંસારસાર્થ જોઈ કાપે રહી શકતાં નહીં.
 સુખ મેખવવાની લાલશા સખતાની વિરોધ છે, માટે
 સખતા મેખવવા સંસારનાં સુખની લાલશા છોડી અને
 મોક્ષના ઘરછા લીય, તો ધર્મનું સંખન જરી.

જે સંસારમાં સુખ નહીં, તે તો માનવી સર્જેલી છે,
દષ્ટ્યને સર્જેલી સંસાર તો માત્ર શુદ્ધિ કરવા માટે છે.
રાગ-વૃષ્ણ વડે જ સ્વચ્છ - પ્રતિસ્વચ્છ વીરન થાય છે
અને તેનું નામ જ સુખ - દુઃખ છે.

સુખ - દુઃખનું સમાપ્તરહ સંતર્ક રાગ-વૃષ્ણનું સમાપ્તરહ.
સુખ - દુઃખનું સમાપ્તરહ એ જીવનનું જીવનગાહિત છે.
રાગ-વૃષ્ણ એ કર્તવ્યક્રમમાં પ્રતિબંધક છે,
રાગ-વૃષ્ણને પલટવાનો ઉપાય એક જ છે:

‘સર્વને સમાન ગણવા અને સમાન એવતાર કરવો!
જગતમાં સાહે કે જોડું કાંઈ છે જ નહીં, દરેક વસ્તુ
સ્વભાવમાં સરખી છે. તેને સારી-ખોટી માનવા એ ગુન્હી છે.
સ્વાર્થ જ તેના હુકમ કરાવે છે, તેની તેની પર જવું.
તે માટે સર્વને આત્મગુણ સમજવા જોઈએ.

અં દૃષ્ટિએ જે કર્તવ્યક્રમ લીધ, તેને કરવું જોઈએ.
સ્વાર્થ દૃષ્ટિ જ રાગ-વૃષ્ણની ઉત્પત્તિનું જીવન છે.
તેને પલટવાં વિના દુઃખની મિથ્યા જડ સ્પાતી નહીં.

શુભ - દુઃખના કારણો પાપાંશુ

રિંશુ, જૂઠ આદિમાંથી મદી સાચું શુભ કે રાહ ન પ્રગટે.
પાપમાંથી દુઃખ અને તપોગુણમાંથી અરાહ પેદા થાય.

દુઃખનું મૂળ લીલા, મોદ અને મોદ છે.

શુભ એ દુઃખનો પ્રતિફાર છે, પાપમાંથી દુઃખ છે.
તાર્કિક શુભ તે છે કે જે આવ્યાં પછી ભય ન નહીં.

ફરેવાથી મોદ સામેવાળો દુઃખ લઈ શકાય નહીં.

વિનાશી યોગેમાં શુભ માન્યું, તેમ મૂઠાલા થઈ ગયો છે.

મધ = દેહદુઃખ, ઘા = વધુમાં દુઃખ અને

મનમાં દુઃખ તે દુઃખ ફરેવાય.

આ લોકમાં જેટલા આત્માઓ છે, તેમને આ સંત્ર ન
ઉપાય ભેવામાં આવે છે કે દુઃખ ન થાય, શુભ ન પાવ.

તેઓ અન્ધ જેટલાં ઉપાય મરે છે, તેટલાં સંત્ર એ ન
પ્રયોજન અર્થે મરે છે. તેઓ જેના નિદિતથી દુઃખ થતું

નહો, તેને દૂર મરવાનો ઉપાય મરે છે તથા જેના
નિદિતથી શુભ થતું નહો, તેને રાખવાનો ઉપાય મરે છે.

દુઃખનું દૂધ ખોલ, ખોલનું દૂધ તૃષ્ણા,
તૃષ્ણાત્યાગીને ખોલત્યાગ અને ખોલત્યાગીને દુઃખનાશી.

દુઃખનાશી ખાટે પાપનાશી ફરવો જરૂરી છે.

જેનાં શુભ - દુઃખ થતું ન જાણે, તેને દૂર ફરવાનો કે
તે લોકોનો કાંઈપણ ઉપાય સીધા ફરતું નહીં.

આત્મદ્રવ્યે બધી અવસ્થાઓને તે સુલભ કરી શકે, કિન્તુ
અંતર દુઃખને જ સુલભ કરી શકતું નહીં.

પરવશપણે દુઃખ થયે, તો જીવ શું કરે? તેને લોગાવી.

...પણ સ્વપરવશપણે લોગાવવાનું આવે, તો
કિંચિત્ પણ દુઃખને સુલભ કરી શકતો નહીં.

જીવો દુઃખી થયે, ત્યારે સુવાને ઈચ્છે છે.

જે કે સુવામાં રાહનાદિષ્ટ મંદ થઈ ભય, પરન્તુ
જડ જેવી બનીને પણ દુઃખને દૂર કરવા ઈચ્છે છે
અથવા તો મરવા ઈચ્છે છે.

લોકે મરવામાં પીગાળો નાશી માને છે, પરન્તુ પોતાનું
અસ્તિત્વ ગુમાવવાને પણ દુઃખ દૂર કરવા ઈચ્છે છે.

૨૯૧ ફુ:ખ ન થયે, એ જ સુખ છે.

ખાઈ ફોઈપણ સામગ્રીનો સંયોગ મળતાં
જેના અંતરંગમાં આત્મતા છે, તે ફુ:ખી જ છે તથા
જેને જેને આત્મતા નહીં, તે સુખ જ છે.

સુખ - ફુ:ખનું ઉત્પત્તિપદ

સર્વના સુખ - ફુ:ખનું સ્વરૂપ સામ સાધાદિત્તને,
સ્વસુખ - ફુ:ખનું વિસ્વરૂપ સામ સાધાદિત્તને સ્વની
સ્વસ્વરૂપરૂપરૂપ તે સામ સાધાદિત્તને ઉત્પન્ન કરે છે.

ફુ:ખમાં ફુ:ખનું મૂળ પાપ - તેના ગર્ભ જરૂર.
સુખમાં સુખનું મૂળ પુણ્ય - તેના અનુભવના જરૂર.

તેમ રાગ - ક્રોધના દલિત્તો ક્રિય પાત્ર છે.

૨૯૨ વિચાર મોલનો ક્રિય કરે છે કે:

જે સુખ આપણે ઇચ્છીએ છીએ, તે સર્વને મળો તથા

જે ફુ:ખ આપણને અનિષ્ટ છે, તે ફોઈને ન મળો?

રાગ - ક્રોધ - મોલનો ક્રિય થવાઈ મોક્ષ મળે છે.

સુખ વસ્તુમાં નહીં પણ મનના દલિત્તમાં છે.

શુભ જ્ઞાતમાં જઈ પહોં હૃદયમાં છે,
શુભ કૌટુંબ પરિસ્થિતિમાં જઈ, પરન્તુ
તે વિષેના આપણા અભિપ્રાયમાં છે.

‘આ નિર્સર્ગના સમજામાં જે કાંઈ છે, તે બધું જ સરસ્વત - આપણને ઉપક્રમી બનતું - કલ્યાણકારી છે’ આ જાતના દૈઘ પ્રતીતિ શુભ - દુઃખ પર બનાવે અને પછી તે કોઈ સર્વજાતના જાતમાં ફેરવાઈ જશે.

અલંકૃત ચિંતન દુઃખનું કારણ છે.

ખોટી વિચારણામાંથી કાચા વિચારણામાં જવું,
તે જ દુઃખમાંથી શુભમાં જવાનો ઉત્તમ માર્ગ છે.

વિચારપદ્ધતિ કાચા રીધ, તો શુભ અનુભવ છે અને જો તે ખોટી રીધ, તો દુઃખ અનુભવ છે, જેમકે: ‘જપમાંથી રૂપ જોવામાં’ તે વિચાર દુઃખ કરે છે અને ‘જપમાંથી પદ્મ રૂપિયા જ્યાં’ એ વિચાર શુભ કરે છે.

ફાટું આખી રાત લસ્યું, તે ત્રાસ આપે છે અને તે કમરથી ચોરી લાગી ગયાં, તે વિચાર શુભ આપે છે.

વિરાટ વિષ્ણુના લવ્ધે ધોજનામાં આપણે ગણા રક્ષ
જનવામાં અને તેમાં પોતાના પૂરતો જ પાઠ સ્મૃતનાદિ
લજવામાં સ્વાચ્છ ગદ્યતા અને સુખદુઃખાભાવ પોષાય છે
અને તે જ સુખનું કારણુ બને છે.

સુખા ધવાનો સંત્રમામ માગ સંરતી...

મેઈને પછુ આપણાદિ ડુઃખ ન થાય તે.

ડુઃખમામને ઈશ્વરી આશાવાદિ સમજ્યા અને
દેવ રાખા મુદરતી પ્રક્રિયામાં સહાયભૂત થવું.

ડુઃખાદિ મુક્તિ ધવાનો સંત્ર જ ઉપાય છે કે :

ડુઃખને મનમાં ન લેવું પછુ રાજામાં લેવું.

ડુઃખ આવી, ત્યારે ઉદ્વેગ ધવાને બદલે આનંદ થાય
અને ડુઃખને નિર્નરાણું પરમ સાર્થક માને,
તેવા જવ ઉપર પ્રભુના શાસનની ઘડ્યા છે.

દુન્યવા સુખમાં જેને આનંદ આવી, તેહ સમજવું કે
શાસન સો ગાઉ દૂર છે. ધર્મઆરાધનાદિ મળવું સુખ
ઘાસુ જેવું છે, તેને જાનવર જ બાધ, મધુસુ ગલીં.

અમળાત્મક વલણ ધરાવતો મોખલ સિંતક
ઘરછા કરે, તો પણ કપાયે દુઃખી થઈ શકતો નહીં.

તેને પરીતલની અધોક્ષતા ફરતાં સદા

દુઃખ અજીઠું નહીં, પરીતલની અધોક્ષતા ફરતાં સુખ સદા
આધ્યત્મ ભાગી છે નહીં, દુઃખ - સુખ ઉભય પરીતલના
વ્યક્તિત્વને વિતરણનાર અમલ્ય સંઘન સમજાય છે.

દુઃખમાં ઘરછાનિરોધ રૂપ તપનો અભ્યાસ થાય છે,
સુખમાં સદુપયોગ રૂપ ત્યાગદર્શનું સંપન્ન થાય છે અને
તેમ જ આપણા મનને તુરંત શાંતિ મળે છે.

(૧) સુખ એ રાગનો રુગ (૨) દુઃખ એ ક્રોધનો રુગ

(૩) અજ્ઞાન એ મોહનો રુગ છે.

‘સુખ - દુઃખ પ્રસૂત છે’ એ વિચાર
સમ્પ્રગાપ્ય લેવાઈ તે બંને મોહનો નાશ થાય છે.

શાસ્ત્રમાં કહ્યું છે કે:

‘પરસ્પૃહા મહાદુઃસ્વં, નિઃસ્પૃહત્વં મહાસુસ્વં |

હતાદુક્ષમં સમાસેન ભક્ષુભાં દુઃસ્વસુસ્વયોઃ ||’

શુષ્ણના પ્રાપ્તિ

(1) વસ્તુના ઇચ્છા થતાં જ વસ્તુ મળી રહે, તે સુષ્ણ.

(2) આશા - તૃષ્ણાનો અંત આણીને મળેલા વસ્તુનો સુષ્ણયોગ કરવો અથવા તેમાં મર્ગ મળેલા, તે સુષ્ણ.

(3) આશા, તૃષ્ણા અને ઇચ્છાઓનો અંત આણીને પ્રભુએ જે આપ્યું છે, તેનો ઉપયોગ, તે સાચું સુષ્ણ.

પરેતલી પાસે જ રીય, તેના આશા કરવાને પરેતલી પાસે જે રીય છે, તેનું સુષ્ણ પણ ગુપ્તવાપ.

(4) સુષ્ણના પાછળ ભાગે કર્યું,

એ તો સુષ્ણને દૂર લગાડવા બચવાર છે.

(5) જેટલી ઉત્ક્ર અને નિષ્કામ આપણો ભાવ હશે, જાણનાં અટકું જ પ્રમણ સુષ્ણનું પણ હશે.

ઉદારચરિતાનાં તુ વસ્તુએનું કુટુંબકમ્ ।

રાણીઓએ સંસ્કારના ઉદ્દેગને વળાંકો છે, પરન્તુ ડુ:ખના ઉદ્દેગને નહીં. સુષ્ણના ઉદ્દેગને હજી વળાંકો છે પણ ડુ:ખના ઉદ્દેગને તો નિંદો જ છે.

અન્ય ભવોના અપેક્ષાએ પ્રજ્ઞાના ભવમાં
સ્વપ્ન-દુઃખના માત્રા અલ્પ છે અને અન્ય ગતિઓના
અપેક્ષાએ પ્રજ્ઞાભવમાં દર્શનાદગ્નીના માત્રા અધિક છે.
દુઃખ લીલું જૂદી વસ્તુ છે, દુઃખ લાગવું જૂદી વસ્તુ છે.

દુઃખ વખતે પહુલ પ્રજ્ઞા સુખ રી શકાય છે.
દુઃખ વખતે અધિક દુઃખનો અભાવ અને સુખનો
અભાવમાં દર્શનાદગ્નીના અધિકતાનો વિચાર કરવો.
શિવ સન્મુખ રીતે જે કોઈ ઉપાસના કરે, તે સુખને
પ્રેમથી અને જે વિમુખ રહે, તે દુઃખને પ્રાપ્ત કરે છે.

હવે તો અરિહંત પરમાત્માની પેઠી અધિક
શાસનનો સહારો મળી છે. જે હવે તું વિચાર કરીશ,
તો અનાદિત્યાનું દુઃખ - જન્મ - મરણને મિટાવ શકે છે.

આ શાસનની પેઠીનો વલેપાર કરવો છે કે...
વેપારને કરવામાં જેનું મન લાગી જાય, તે જ્યાં સુધી
શાલ્યન સુખ ન મળે, ત્યાં સુધી સંસારમાં રહેતાં છતાં
શાલ્યન સુખનો અભાવ કરી શકે છે.

ભાષ્યઃજ રાખવાના ઉપાયો

(૧) ઠમને કાર્યન બાબત ગભાવા લેતાં શખો.

(૨) જીવનના અનેકવિધ કાર્યનાક્રીમાં સદ્ગુણ અને સદ્વિચારને વિકસાવવાની સર્વ ક્રિયાઓને ધુબ્ય માની.

(૩) ઠમે દીધેલાં ઠુઃજ રક ઠુઃજ ગદી, પરન્તુ એનાં ઉધર ધતાં ઠધાયો, સંમ્ભવ - વિકાસો, દુર્ધાન વગેરે સર્વે મલાઠુઃજ છે, રકિ માની.

‘શુખ શાપટપ અને ઠુઃજ આશર્વાદટપ છે’ રકવા ભાવના દેઠ ધાય, તો પ્રભુઆરાજું પાલન સુભલ બને.

‘ઠમે આપેલું ઠુઃજ ગભાવા લેવું’ ઠટલ

ઠમે આપેલાં ઠુઃજને શાહભૈગ વધાવા લેવું.

ઠમનાં નિશ્ચિત પરિશુદ્ધ ગભાવા લેતાં શખાયો, તો મજને ઠશું ઠુઃજ ગલી.

બે મજને ઠુઃજ ગલી તો ઠમનું ઠુઃજ ઠુઃજ ગલી ભાગે. ઠમરૂપ સુલર્ષ - ઉદાર દિલ વધાવા ઠે ગભાવા લઈએ, તો દુબ્યઠુઃજ વખતે ખુબ ભાષ્યઃજ રખે.

†મનિ સુશ્વ ફચવાટ ફરવામાં આપણે
આપણા જાતે જ દુઃખ વધારીએ છીએ.

†મનું આપું એક દુઃખ અને અંધાં ૫ મજાના સંતાપ-
ફચવાટનું પહુ જાણું દુઃખ ઉમેરવું, એ ગાંડપહુ છે.
પ્રાથમ વખતે મજાના દુઃખોનો અભાવ માગવાનો છે.
†મન આપત્તિ વખતે મજાનું દુઃખ વિવારકા ફરવા
દેવદશનિ, ગરૂવંદન, નવકીર મલાંમનું સ્વરહુ,
પુત - મિયમ, તપ - ત્યાગ વગેરેનો અભ્યાસ મદ્યો છે.
'સ્વસ્તુસ્વે સુસ્વિલ્પં' એ વાનરવૃત્તિ છે અને
'સ્વદુઃસ્વે દુઃસ્વિલ્પં' એ વિનાયવૃત્તિ છે.

સમતાની મિલ્લ લઈને વિચરનારા પાત્રાણુઓ
પાપ સ્વયં ભરેલીત રહે છે. એ મિલ્લ સમતાન રૂપી
અકૃતકૃત ભરેલી રીધ છે. તેના પ્રભાવે મોઈ ભરે રહી
ગઈ અને સર્વ દુઃખોનો હંમેશા માટે મંત આપ્યો છે.
પ્રેમના બદલામાં દુઃખ મલે, ત્યારે પ્રેમને લખ નહીં
પહુ પ્રેમના બદલામાં સર્વોત્તમ અપેક્ષામાં જ મલે છે.

જ્યાં ફશા ય અપેક્ષા નહી, ત્યાં ફશું દુઃખ નહી.

ઈચ્છા - અપેક્ષા અને સર્વ દુઃખનું મૂળ છે.

ઈચ્છાઓ સ્વૂપતા અને નિષ્ફળતા બંનેથી બંધાયેલા છે.

ઈચ્છાઓ ખોટો યા વાળેલો જટૂર દુઃખને લાવે જ છે.

સૌ કોઈને સુખના ઈચ્છા છે અને

આવેલું સુખ ચાલી ન ભાડ, તેના ચિન્તા છે.

પ્રભુનું ખિરદ 'કોગાકોપકારત્ત નાથનું છે, તેમ

અપ્રાપ્ત સુખના ઈચ્છા પૂરે છે અને પ્રાપ્ત સુખનો

અવિચાર ન થાય, એવા ચિન્તાને ચૂરે છે.

યદા દુઃસ્વં સુસ્વાયેન, દુઃસ્વાયેન સુસ્વં યદા ।

પુનિર્વૈત્તિ તદા તસ્ય, પ્રોક્તલક્ષ્મીઃ સ્વયંવરા ॥ - કોગાસ્વાર

જ્યારે દુઃખને સુખપણે અને સુખને દુઃખરૂપે પુનિ

ભવે, ત્યારે તેને પ્રોક્તલક્ષ્મી સ્વયં વરવા આવી છે.

કલ્યાણકારનું ઈચ્છા લેનાર પાપે સુખ.

સંયમનો સ્વાદ હુંટવી રીધ, તો સુખ સામે

લાલ આંખ મરી દુઃખ વેઠવા તેયાર રહેવું જ પડશે.

‘સુખને સુખ પ્રિય છે - દુઃખ અપ્રિય છે’ એવો સમજાને
અન્ય જગતને દુઃખ આપવાનું કાંઈ કર. પરવસ્તુમાં
પાગલ બનીને ૨૮ પાપકૃત અવશ્યે લોગવવા જ પડશે.
 જો તારે સુખ જ થવું છે, તો તારી પૂરી શક્તિને તું
 પાપને રોકવામાં લગાવ દે. સર્વ જગતને તારા તરફથી
 દુઃખ આપવાનું કાંઈ કરીશ, તો આવતાં પ્રાંતે રોકી
 શકીશ અને સર્વ જગતને સુખ કરવામાં ખન-વચન
 પ્રાપ્તને બેડી દઈશ, તો સંવદ્ - નિર્નરા સાર્થવા ઝૂંટ
 ઉપલ અચંદ, અચંદ અને અચંદની ભીમતા બનીશ.
 સુખ માટે જાન સમગ્રી મૈયવવા કરતાં દુઃખાનુભવને
 જ સુખ લોગવવાની સમગ્રી બનાવવા, એ બુદ્ધિમતા છે.

દુઃખના કારણો જ સુખ પ્રિય લાગે છે.

જો સુખ કૃષ્ટિ છે, તેમ દુઃખ પણ કૃષ્ટિ જ છે.
 સુખ એ સ્વાભાવિક સ્થિતિ છે, જ્યારે દુઃખ મૃતિ
 લૈવલ્ક અરુદ લાગે છે તથા સુખ વખતે પણ દુઃખના
 લક્ષ્મી તલવર સુખનો ઉપલોગ લેવા દેતી નહીં.

દુઃખને સુખનું કારણ માનવાથી દુઃખ પ્રત્યે અહિંસાનો
ચાલો ભાવ, પછી સંતોષ સુખ જ અવશેષ રહે છે.

સુખ સત્ય અને દુઃખ મિથ્યા છે, કેમકે
સુખ એ ભાવ્યાત્મક અને દુઃખ અભાવ્યાત્મક વસ્તુ છે.
દુઃખનો અગ્રભાવ તો પાપ પછી તે આત્માનો સ્વભાવ નથી.

દુઃખ કૃત્રિમ લીધે તેને દૂર કરી શકાય છે,
સુખ આત્મસ્વભાવ લેવાથી મિથ્યા રહે છે.

જગમાં દુઃખ ન લીધે તો અધ્યા જગમાં દુઃખ લીધે પછી
તેનો નાશ શક્ય ન લીધે તો શાસ્ત્રવિષયક વિચારના ન લીધે.

દુઃખનો અગ્રભાવ સુખના સ્વાદને યાજાડનારી છે.
સર્વ જીવોને સુખા કરવા માટે, સંવદ્ - નિર્નરાના
મિત્રો કરવા માટે અનવરત પ્રયત્નશીલ રહેવું જોઈએ.

ખમને આદ્યન થવાથી સંસારના જીવોને
આદ્ય પાડાકારક થવાય છે, મારા આત્મલિત માટે તો
સંતોષ પછી જીવને દુઃખ ન દઈને સર્વ જીવોને
સુખા કરવાની ભાવનામાં રાત - દિવસ રહેવું જોઈએ.

‘શાંતિ’ એટલે રાગ + કૃષ્ણા ત્રિફલિ.

શાંતિ = સુખમાં રાગ - દુઃખમાં કૃષ્ણ છોડી તટસ્થ રહેવું.

વાતરાગતા = રાગ - કૃષ્ણરહિત અવસ્થા એટલે શાંતિ.

શાંતિમાંમાં જું પૂખ્તિદઃ | સ્લેષ્ઠના સ્વર્ણ

જું શાન્તિઃ જું શાન્તિઃ જું શાન્તિઃ | અર્થ

આધિર્ભૂતિઃ, આધિર્દેવિઃ ઃ આધિર્ભૂતિઃ -

અર્થ ત્રણ પ્રકારનાં દુઃખને અંત પ્રકૃતિના ભાવનાથી

સુખે આવી, તેમ ત્રણ વાર ઉચ્ચારણ થયે છે.

સુખ - દુઃખ = જોડિયા ભાઈ.

દુઃખ = દિવસો પછી ભૂલાઈ ભય તે.

સુખ = જે ફરી વખત જ ન થવા દે તે.

દુઃખ = ફેલવણ આપી છે, રાખ આપે છે.

સુખ = ફેલવણ છતાં તેના સદુપકીર્તિમાં વિદ્યો નાંખે તે.

રાખ રીય તો પછુ સુખ તે ભૂલાવા દે છે.

આ ઉપરથી સુખ ફરતાં દુઃખ વધારે સાહે છે, ફેલે તે

ફપહે છે, છતાં સુવર્ણની જેમ ટીપાઈને ચમક પામનાહે છે.

શુભ - દુઃખનું બાળ શુભાશુભ ફર્મ

સાતી જે ભક્તનો પહેલો જન્મભવપર વિશ્વકર્મા નહીં
જન્મી હોય, તેમાં સુધી દુઃખનો સંપૂર્ણ નાશ થવાનો શક્ય.

પરિણતા એ સાચા શુભનું આરંભ છે.

શુભ સરવું હતાં તે પાપમાં ભેડનારું, ભીમને વધારનારું છે.

શુભ - દુઃખને સમાન માનવા ફરતાં દુઃખનાં ફરહો
જ આ જન્મમાં ન રહે, તેવી પુરુષાર્થ કરવી ભેદમે.

આપણા પાટે જે દુઃખાકાર અને ભારરૂપ હોય,

એનો વિચાર જ મનમાં ફાળી ગાંજો.

‘દુઃખને સદા મારી સારું જ છે’ એવું જ સતત વિચારો.

દુઃખ અને તંગ દશામાં પહેલું કુર્મ થવું શક્ય છે જ.

શુભ થવું કેમ શક્ય છે ?

જ્યાં સુધી એ અપરતાપના દ્વાર ખુલ્લાં નહીં કરીએ,

વ્યક્તિત્વના ઓચળમાં નીચલી આધ્યાત્મિક પ્રકારના

ફિરહો નહીં કરીએ, તેમાં સુધી આપણે શુભ પહેલું

નહીં થઈ શકીએ અને આપ થવું સહેલું પહેલું શક્ય જ.

શુભ - દુઃખ દીર્ઘભવા નહીં.

આપણે શુભ અને દુઃખ - બંનેનો અતિરેફ કરીએ છીએ.
આપણે કદીયે માનીએ તેટલા શુભી કે દુઃખી લીતાં નહીં,
ફક્ત જાતનો પરિપાત તેમ કરાવી છે.

તેને જાતવા માટે જાતિનો પરિપાત કરતાં શાખ્યું જોઈએ.
દુઃખ એ મલ્હસનો ગઢ છે અને તેને દીર્ઘદર્શી બનાવી છે.
દુઃખનાં કસવા અનુભવો અરિષ્ટ અશ્ત્રી માનવાના ગઢજનો.
દુઃખ વારંવાર તે માર્ગે ન જવાની ચેતવણ આપે છે,
માટે તે ગઢરખાએ છે. દુઃખરૂપી સદગઢ સતત સ્પર્શ
રહે છે, તેના અવગાહના કરવા સર્વથા અધીર છે.

શુભ અને દુઃખના સંકીર્ણનો કિહાભવા છે,
તેમ્ને લર્ષ - શીષ કરવા કે રાગ - ક્રોધ કેપવવા લાખ્ય નહીં,
કિન્તુ તે સંકીર્ણનો સમાપ્ત ઘજરહા કરવાને લાખ્ય છે.

દુઃખનું મૂળ પાપ અને પાપનું મૂળ ક્રમ છે.

દુઃખ - પાપ - ક્રમનો નાશ કરવાના ઈચ્છુકે
મનનાની ભાખનાને અંતરતામમાં વિકસાવવા જ જોઈએ.

3 પ્રકારના સુખ

સ્થાવિત સુખ : આરંભમાં વિષ - પરિહાસે અમૃતગુચ્ચ.

રાજસુખ : આરંભમાં મધુર કિન્નુ અંતે વિષ જેવું.

તાપસુ સુખ : આરંભે + અંતે ભુક્તિને પ્રોત્ પદાડનારું.

ઉચ્ચાંત ભિક્ષા, પ્રમાદ અને આપસક્તિ ઉત્પન્ન થયેલું.

આ ત્રિગુણાલ્પ સુખ એ જ મહાદુઃખનાં જન્મ છે.

સુખનાં એ આદંત્રીયાં દુઃખને પહેલુ આદંત્રીય છે જ.

સુખ શીઘ્રવાદી નહીં મળતું, તેને ઉત્પન્ન કરવું જોઈએ.

તપાસી પાસે શું છે, તેના ઉપર તપાસી સુખનો આધાર નહીં,

પરંતુ તમે શું વિચારો છો, તેના ઉપર આધાર છે.

રાણીઓને સુખ - દુઃખ શું ?

ત્રી ગુણોને વિરત્તર થયાં કરતાં અને જેના થવાનો

ફાઈ અંત આવતો જ નહીં, એવા સુખ અને દુઃખ

આદિના ચિન્તા રાણીઓ તો કપાચેદ કરતાં જ નહીં.

રાણીઓ કપાચેદ સુખ - દુઃખાદિમાં રાચતાં નહીં અને

તેઓ ફાપિ સુખ - દુઃખાદિને જેદ પહેલુ પામતાં નહીં.

જાનને દુઃખ ન આપવાઈ પતિનું દુઃખ નાક છે.
આપણને જે સંતોષ થાય, તે જ શુભ અને અર્થદ છે.

ધરના બદલે ધર ? કદાપિ નહીં !

જગતના શુભ અને શાંતિ માટે એ સારો ઈલાજ નહીં.

શુભ - દુઃખ બંને અપેક્ષાભેદથી બંધનના કારણે છે.

સંત રતિપોરનાય અને જાનં અરતિપોરનાય ક્રમના

ઉદય કરતા જન્મને ક્રમિંદ્ર ક્રાવે છે, કિન્તુ

સદ્ગુણના શરૂઆતમાં આપનારને ન તો

શુભ ખોલેગ્રસ્ત મરી શકે છે, ન દુઃખ ગાભરાવા શકે છે.

દુઃખ તો મંત્રીબને નિષ્ટ લાવે છે.

દુઃખ - શુભનો ભાસ તો અરાગતા રહે, ત્યાં સુધી છે.

જ્યારે રાખદેહિ ખૂલે છે, ત્યારે

તેના પ્રકાશમાં શુભ અને દુઃખ - સંતસમાન ભાસે છે.

પ્રભુને યાદ કરવાની પ્રેરણા પૂરી પાડવામાં

જન્મમાં દુઃખનો રિસ્કો સંપૂર્ણ વિક્ષિ છે.

શુભ - દુઃખને નિવરણાર ૐ મંત્ર છે.

શુભ - દુઃખ અંતે છે શું ?

પ્રભુનું સુખ - દુઃખ એ માહારુનું શુભ - દુઃખ નહીં.

માનસિક શુભ - દુઃખની વ્યાખ્યા અને

જીવનની દૈનિક શુભ - દુઃખની વ્યાખ્યામાં ઘણી ભેદ છે.

શરીરને શુભ આરોગ્ય છે, બબલ નહીં.

આરોગ્યને સુખ ઓષધ છે, માઠાશ છે નહીં.

જે સુખો છે પ્રભુને એક કામ છે, તે ખરાં સુખ નહીં.

ખરાં સુખ શાંતિમાં છે, ચિત્તના ખલખલારમાં નહીં.

'આત્મસુખ' એટલે અસ્તિત્વનું શુભ.

પરેતલની આતિનો ફદી ફરાલો આવતો નહીં.

આતિનું ભાન અને આતિનું સુખ - જે જૂદી વસ્તુ છે.

ભાન એ દૃષ્ટિ છે, આતિ એ સુખ છે.

શાંતિનું, નિરૂપાધિત્તાનું, અહિંસાપહાનું અને

નિર્દિષ્ટારાપહાનું સુખ આત્મિક સુખો જૂદું છે.

તે જ સુખને મિત્યસુખ, આત્મસુખ, ચિત્તસુખ કહે છે,

તેને જ સત્યસુખ પણ કહેવાય.

શુભ - દુઃખ બન્ને દુઃખરૂપ છે.

મહાપુટુષોના હૃદયમાં રહેલ સુખની ભાવનાથી
આ સકલ જગતમાં સુખ પ્રગટ થાય છે.

જે જગતમાં મહાપુટુષોના મનમાં સર્વેદિપિ સન્તુ સુખિનઃ।

ઈત્યાદિ ભાવ ન હોય, તો ફોટપણુ જન્મ
જ્યાંપિ ફોટપણુ પ્રકરણું સુખ ન પામી શકત.

બાળના સુખ માટેનો સંજ્ઞ્ય એ પ્રેમ છે,

પીતાના સુખ માટેનો સંજ્ઞ્ય એ પ્રેમ છે.

દુઃખ ન બેઈતું હોય તો શુખને ઘેડી દે,
તો રહી પડઘવા રૂપી દુઃખ આપોઆપ જ બસી જશે.

વગર વિચારે જગતમાં શુભ - દુઃખ બન્ને દોષાય છે,
કિન્તુ વધારે વિચારથી એ બંને (સર્વ) દુઃખરૂપ જ છે.

જે સંસાર જન્મ - મરણ આદિ દુઃખનું કારણ છે,
તે જ સંસાર તેને વશ ન થનારને મોહનું કારણ છે.

જ્યારે તમે અલંકારમાં દુષ્ટતાં રહી છો, ત્યારે જ
તમને દુઃખ - ગ્લાનિ તથા નિરાશા અગ્રભવા પડે છે.

જગતની દુઃખરૂપતા નીચેના લેખે સિદ્ધ છે:

પરિહુલ્લ, તાપ, સંસ્કાર - આમ આ જગત ત્રિવિધ
દુઃખે ભરેલ છે. પરિહુલ્લ દુઃખ = પરિહુલ્લે થતાં દુઃખો.
શુખાનુભવતાં શુખમાં રાગાનુભવ થવાથી 'આ શુખ
સદા રહી' એવો રાગાનુવિદે માનસ ધર્માશય બંધાય છે.
વળી 'આ શુખ નાશ ન પામે' એવો ક્રોધાનુવિદે માનસ
ધર્માશય તથા એ શુખના વિદ્યાત્મ એવુચીનો નાશ કરવા
અસમર્થ હોઈ પ્રોચાનુવિદે માનસ ધર્માશય પહુ બંધાય છે.
દયાના આગે પાલ્લવે લવડુઃખનો અંત લાવ શકાય.
દુઃખને સહ્યું તે શુખના ઘરછાના નિરોધરૂપ તપ છે.
શુખમાં પરોપકાર - સહુપયોગ તે વાસ્તવિક ત્યાગ છે.
શુખ વખતે ત્યાગ અને દુઃખ વખતે તપ એ સાધના છે.
પરગાં જયવું હોય, તો પરગાના રસા મુજાવવા નોદર,
તેમ દુઃખ દૂર કરવું હોય,
તો થોડું દુઃખ રાગાનુશી રચાતારતાં શબ્દવું નોદર.
પરદુઃખ દૂર કરવાને અંત પ્રકરણ શાંતિ મલ્લ છે.

સંસ્કાર એ ડુઃખસ્મૃતિરૂપ અને ધર્મરૂપ છે.

સ્મૃતિ - સંસ્કારના જન્મ ધર્મ - સંસ્કારક્ર

મતિ, આયુષ્ય અને ભોગરૂપ વિપાક પેદા થાય છે,
તેજી જન્મ - મરણરૂપ અસંખ્ય ડુઃખો અનુભવવા પડે છે.
શુભ - ડુઃખના સ્મૃતિક્રમ રાગ-ક્ષેષ, રાગ-ક્ષેષક્રમ થતી
પ્રકૃતિ નકા, કૃતિક્રમ જન્મ - મરણાદિના ડુઃખો થાય છે.

પ્રતિફળતાના સ્વભાવમાં સાર્થતા છે.

ડુઃખને બધો નકા, સુખને દધો, પરિહ્વાને પાપને ઉપશાધો.

ડુઃખ અને તેનાં સાર્થનો ઉચ્ચ ક્રમ તે તાપડુઃખ છે, તેનાં
ધ પ્રતિપક્ષ શુભ અને તેનાં સાર્થનો ઉચ્ચ રાગ નકા
ઇચ્છાપૂર્તિના અસાધ્યક્રમ થતાં મોલક ધર્મ જંદાય છે.

સાધ્ય સુખ, તો તે મોલકે દૂર કરવા

મન - વચન - કાયાના ચેષ્ટાઓ વગેરેક્રમ ધર્મજિંદગી થાય છે
નકા, જન્મ - મરણાદિ અસંખ્ય ડુઃખોના પરંપરા સર્નાક.

ડુઃખાનુભવ માટે ધૈર્યમાનમાં દૈવપણે પ્રકૃતિ થતી નકા, તેજી
તે સંત પ્રસારનો ધૈર્યાંતરાય જ છે, જે તાપડુઃખરૂપ છે.

જઠાન કેમ ડુંખાવવું છે?

અનુકૂળ વૈદનાય તે સુખ, પ્રતિકૂળ વૈદનાય તે ડુંખ. જઠાનમાં ડુંખાવું બાવુલ્ય લેવલું જઠાન ડુંખવું છે. જવમાં સુખાલિલાષના અપેક્ષાએ ડુંખવુંના વૃત્તિ પ્રબલ છે. સ્વર્ગાદિમાં સુખ ઘણું લેવા લતાં અલ્પ ડુંખ પહુલ છે અને રૂ ડુંખ બાવવાન રૂવે કૃષ્ણો વ્યવધ લેવલું સ્વર્ગ પહુલ ડુંખવું જ છે. બાલી સ્ત્રી - પુત્રાદિ અને ઘન - ધાન્ય આદિને જુદાને જુદા ડુંખ થવું છે, તેટલું સુખ થવું નહી. ઘર, ખાન, વાડી, બંગલા અને ખોટર રૂ રીટલો નહી. જુદા ડુંખ થવું છે, તેટલાં પ્રમલ્લમાં સુખ થવું નહી, ખાટે ય જઠાન ડુંખાવવું છે. વિકૃત - ખરલ - ધાતુવૈષમ્ય - ઘનાદિનાશ અને ખાલ્લના પદાર્થોમાં વિકલ્પમારૂં લતાં ડુંખો અપરિમિત છે. પાપના ઘિસ્તારમાં ડુંખને સહવાની તાપાત આવે છે. ડુંખના ઘિસ્તારમાં પાપનો તિરસ્તાર વિકલ્પ નાથ છે અને સત્ર ડુંખ ટાવવા જતાં સેંકડો પાપ ફરવા પડે છે.

શુભ - દુઃખ વિષે સત્ ફલેવત છે કે :

શુભમાં રહે, તે ભવમાં ભાગે અને

દુઃખમાં રહે, તે ભવફળમાં પડે.

ક્રિયાપાત્રનું શુભ - અનંતફળનું દુઃખ

આત્મધ્યાન તથા સૌંદર્યાન - એ જો અપધ્યાન લેવાઈ
તિર્થચ - નરસાદિ દુર્ગતિનો રુદ્ર બનવાઈ દુઃખરૂપ છે.

દિવસ અને રાતના સૌ શુભ પછી દુઃખ અને

શુભ. દુઃખ પછી શુભ આવ્યાં જ કરે છે.

દુઃખ આવે, ત્યારે પાપ ઘટાડીને પુણ્ય વધારવું જોઈએ.

દુઃખમાં શુભને ઈચ્છવું નહીં, પરન્તુ ધર્મને ઈચ્છવો.

શુભ એ પુણ્યનું ફળ છે, તે

શુભ વડે અધિક ધર્મ કરવો જોઈએ અને દુઃખ એ

પાપનો વિપાક છે, એટલે દુઃખના સમયે વાતને પાપનો

પરિહાર કરવાપૂર્વક તપધર્મનું સંચય કરવું જોઈએ.

જે દુઃખમાં દીન ન થાય અને

શુભમાં અભિમાની ન થાય, તે જ સાચો ભક્તિની છે.

જે શુભ અનંત છે, તે શુભ જ સત્ય છે.

ઈચ્છિત વિષયના પ્રાપ્તિ દ્યું શુભ

તે શુભ ગલી પહુ દુઃખનો પ્રતિફાર મામ છે.

કામનાની વિશ્વતિદ્ધ વૃષ્ટ્યુક્રમનિત જે શુભ કામ છે,

તે પારમાર્થિક શુભ છે અને તે અનંત-અપાર લીય છે.

દુઃખના સરવાલાને પાપનો સર રહેતો નક અને

પાપના સરવાલાને દુઃખનો સર રહેતો નક.

શુખના લભવાલાને દર્શનો લભ રહેતો નક અને

દર્શના લભવાલાને શુખનો લભ રહેતો નક.

દુઃખ વખતે સમર્પિત પાચી - સુખમાં સમર્પહા કરી.

‘ખગાપતું જને તે શુભ - અહગાપતું જને તે દુઃખ’

અં વ્યાખ્યાને અનુસારે જને દુઃખ ન ભેઈતું લીય,

તેહ જે ડાંધ જને, તેને ખગાપતું ખગાવતું અને

જે ડાંધ ન જને, તેને અહગાપતું ગહાવું.

यक्रवत् परिवर्तन्ते सुखानि य दुःखानि य ।

શુભ - દુઃખનું પહુ ચક છે, સમયનું પહુ ચક છે.

દુઃખવૃત્તિ તો લેવું છે જ, કિન્તુ
શુભવૃત્તિ પછી દુઃખાધિક્ષિત લેવું છે.
સંસારના શુભમાત્ર દુઃખાધિક્ષિત જ છે, કેમકે તેમાં
બુદ્ધિના વૃત્તિનો નહીં, વૃત્તિના અવિશ્વપનો જ વિરોધ છે.

શુભ વખતે પછી દુઃખ નહીં ખોલે લેવું અને
ખોલે વખતે પછી શુભ અને દુઃખ લેવું જ છે.
એ ત્રણે વૃત્તિઓના રૂપ અને અવિશ્વપનો વિરોધ છે.

સર્વ પરવશં દુઃસ્વં સર્વમાત્મવશં સુસ્વમ્ |
બ્રહ્મદિદ્યાત્સામાસેન ભક્ષુઃ સુસ્વ-દુઃસ્વયોઃ || - મનુસ્મૃતિ

સ્વવશ તે શુભ - પરવશ તે દુઃખ.

‘આયુષ્ય ધર્મ એ જીવાડનાર છે અને
જન્મ એ શુભ આપનાર છે’ એ વિચાર અધિદેહજન્ય
અથવા પ્રિદેહાત્મજન્ય છે. જીવાડનાર આયુષ્યધર્મ નહીં
પછી પારનાર છે અને જન્મ એ શુભ ફરનાર નહીં,
પરન્તુ આ સંસારની સર્વ વિટંબનાઓને આપનાર છે.
શુભ આપનાર ખોલધર્મ અને અંતરાધધર્મનો ક્રિય છે.

'દષ્ટવ્યાં સર્વ જ્ઞાનો સુખા પાસી.'

એ વિચાર લખેલા સુખના સહુમાંથી મુક્ત કરે છે તથા,

'દષ્ટવ્યાં સોઈપણ જ્ઞાન દુઃખી ન પાસી.'

એ વિચાર જાળને આપેલા દુઃખનું પ્રાદેશિક છે.

સુખ - દુઃખ, શત્રુ - મિત્ર

ઉદ્વેગતા સાધાન્યેના વિચારવિકેત્તે સુખ - દુઃખ ઉપર

તથા તિયત્તિ સાધાન્યેના વિચારવિકેત્તે શત્રુ - મિત્ર

ઉપર સમભાવ આવે છે. આત્મરાજા મિત્રશુદ્ધિ ઉપર

તથા મિત્રના શુદ્ધિ નિરલંતા ઉપર આધાર રાખે છે.

સુખ - દુઃખ તથા રાગ - ક્રોધ

સુખ - દુઃખનો ભોગ નહીં પણ સદુપયોગ કરવો જોઈએ.

તે જાને આદિ તથા ચંતવાયા છે, તેમ જાનેથી અતીત

જે જ્ઞાન છે, તેના શીઘ્ર મરણી જોઈએ.

જાનેમાં સમ રહી રાગ - ક્રોધ ન કરવાં જોઈએ.

સાધકને પાટે શું ત્યાજ્ય છે ?

દુઃખનો ભય અને સુખની આસક્તિ.

શુભ - દુઃખનું ચિન્તાન

સૌને અનુભવ છે કે પરતંત્રતામાં મળતાં શુભ ફરતાં
સ્વતંત્રતામાં મળતું દુઃખ ક્ષેપસ્ફર છે.

શુભની માત્ર દૃષ્ટિને સંત્ર જાતની અનુકૂળતાનું ભાન થાય છે
પણ દુઃખની સત્શુભને પ્રગટાવનાર સારું સાબન થાય છે.

દુઃખનું ચિન્તાન એ જીવનમયનું ચિન્તાન છે, જ્યારે
શુભનું ચિન્તાન એ જીવનમયનું ચિન્તાન છે.

દુઃખનું ચિન્તાન ફરનાર

પીતાના જીવનમયને સ્થિર રાખવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

શુભનું ચિન્તાન ફરનાર સ્વજીવનને અનુભવે છે.

પીતાને દેહસ્વરૂપ માનવું, તે પીતાના સાથનો અભાવ છે.

દેહમયની જ ઉત્પત્તિ થાય છે:

ધરણ, ક્ષેપ, શુભ, દુઃખ આદિ વિકારોના.

શુભ એ આત્માનું નામ છે.

શુભ અને દુઃખ સંત્ર ઈચ્છતા વસ્તુના જે છેડા છે.

દુઃખના તીક્ર લાગણીને વૈરાગ્યે મળવા, તે ભૂલ છે.

શુભ - દુઃખ વેદાનિત સત્કે ૐ વે. સુ. ૫, રવિવાર

દુઃખ = જે ન ઈચ્છવા હતાં આવી તે.

શુભ = જે ઈચ્છવા હતાં ચાલ્યું ભાગ તે.

એ રીતે દુઃખનું આવવું અને શુભનું જવું,
એ વેદાનિત સત્કે છે, પ્રકૃતિનું નેરુગિતિ વિધાન છે.

દુઃખ તથા શુભ એ વાસ્તવિક જ્ઞાન નહીં.

દુઃખ સ્વાભાવિક અપ્રિય છે માટે તથા

શુભમાં સ્થિરતા કે સ્થાપિત્ય નહીં માટે

તે બંને વાસ્તવિક જ્ઞાન નહીં. વાસ્તવિક જ્ઞાન

તો અનિવાર્ય એવા બંનેના સદુપયોગમાં જ રહેલું છે.

શુભનો સદુપયોગ દુઃખીઓના સંવાદમાં છે.

દુઃખનો સદુપયોગ અહં અને મમતા નાશમાં છે.

શુભ - દુઃખમાં જ્ઞાનબુદ્ધિ રચાઈ રવા તે ભૂલ છે અને

શુભ - દુઃખનો સદુપયોગ એ વ્યર્થનું ભૂલ છે.

દુઃખને ભયભીત થવું અને શુભમાં આસ્થા થવું,

એ જરૂર તો માનવજાતનો પ્રમાદ જ છે.

દુઃખનો માર્ગ તે જ સમજ શકે છે કે જો
દુઃખના પ્રભાવથી સુખની આસક્તિનો સર્વાંશ મંત કર્ષો છે.
 મંતલાભ સુખની ગુલામીને ય જીવતી રાખવા અને
 બાળ લાભને દુઃખના પહુ નિહા કર્યા કર્યા,
 એ દુઃખ પ્રત્યેના ખોટી મૂલ્યના છે.
 જે સુખ ઈચ્છવા છતાં જ રહે તેના ગુલામી કરવા અને
 જે દુઃખ સર્વતોમુખી ધર્મ કરે તેનાથી ભયભીત રહેવું,
 તે સાધક માટે ખોટામાં ખોટી પ્રમાણ છે.
 સુખાસક્તિ એ સમસ્ત વિધારીના ભૂમિ છે, જ્યારે
 દુઃખનો પ્રભાવ એ આત્મધર્મના ભૂમિ છે.
પ્રકૃતિના મિથ્ય મુજબ : જે આવે, તે આવશે ભય છે.
 વિશ્વભરમાં સુખ યા દુઃખ દોહાય છે.
 તે બંને સ્થિર નહીં, કિન્તુ સતત પરિવર્તનશીલ છે.
સુખને પહુ સાધક સુખ અનુભવવાના જે ઉપાય છે:
 નિઃસ્વર્ગ તત્પરિહૃત આત્મા અને
 અવધારક કલ્યાણકામિ યોગ. - શ્રી ભગવતી સુત્ર

જે સાર્થકને સત્ક્રમણે દુઃખનો યાંત્ર કરવો જ છે,
તેહ સુખના ઇચ્છાનો પણ યાંત્ર કરવો જરૂરી છે.

સુખના આસક્તિનો યાંત્ર

દુઃખના અપરિણામતા અને ઉપદોગિતાના રચાઈયાં છે.

દુઃખના આવશ્યકતાને જ રચાઈયા અને
તેમની ભવિષ્ય રહેવું, તે ભવિષ્ય ભૂલ છે.

સુખના પ્રતીભાનાં જ દુઃખનો ભવિષ્ય જન્મે છે,
તે દુઃખના વાસ્તવિકતાનો રચાઈયા કરવો.

હાનવ્યવહારું સુખોચ્છ ઇચ્છે એ છે કે :

સુખ - દુઃખની અતીત વ્યવહારની સાર્થક અભિવ્યક્તિ થવું.
સુખના ભવિષ્યતાનો નાશ કરવામાં દુઃખની ઉપદોગિતા છે.
દુઃખ સુખોચ્છ રિશ્તિ પ્રાપ્ત કરવામાં પરમ રુચિ જન્મે છે.

હાનવ્યામનું ફર્તિલ છે કે :

અનિચ્છાએ દુઃખાનુભૂતિ ઈચ્છાનાર તત્ત્વ પ્રત્યે મૂલ્ય રહેવું.
સુખનું પ્રતીભા છે, તેમાં સુખ દુઃખ અવશ્યકતા છે.
દેશ અને નેષ રીધ, તો ભગવાન સદા સહાયમાં છે.

શુભ - દુઃખ - પુહય - પાપ

સાધકે પીગણા શુભ પ્રત્યે નિરપેક્ષ રહેવું પહું
કર્તવ્યક્રમ પ્રત્યે નહીં. તે કરતી વખતે સ્વશુભનો
જે પરિત્યાગ કરવો પડે, તો તે ખુશી કરવો.
પારલૌકિક શુભનાં કારણભૂત પુહય પ્રત્યે પહું
નિરપેક્ષ રહેવું, કોષ્ટે ક્ષણે પુહયે મર્ત્યલોકં વિરાન્તિ ।

જે સ્થિતિ સદ્વ્યાપાં આવે તે:

‘પરતે જાંઘેલાં પાપના પ્રમલ્લ્યાં મને આવેલું દુઃખ તો
અચેદું છે’ તો જ દુઃખને સલભ કરવાની શક્તિ આવે.

સદૈવ સ્થિતિ જ વિચારવું તે:

દુઃખ ગામે તેટલું મોટું લીધ પહું પરતણી અચેદુગાદિ
અચેદું જ છે. શુભ ગામે તેટલું ઓટું લીધ પહું
પરતણી તે મારેના ચેદુગાદિ લંકશા મોટું જ છે.

શુભ વખતે ભગવાનની દયા મળવલ અને
દુઃખ વખતે ભગવાનની મૃપા છે, સ્થિતિ માનવું.
ભગવાનનું નામ સર્વ પાપનો નાશ કરનાર છે.

શુખને દખવાના શાંતિ પહેલ તો જ આવે કે
‘પરીતલની પુહય શરવાની વીરુગાદી શુખ અધિક છે’
એ વાતને અધ્યાપૂર્વક રચા+શાય.

શુખ શુખ વખતે પોતાની અધિક શુખીનો અને
શુખ વખતે પોતાની અધિક શુખીનો
વિચાર શરવાની સખત્ય રી રહે છે.

શુખની ઇચ્છાના બદલે તેનું મૂલ્ય ધર્મ ઇચ્છાય અને
શુખની શરવાના સ્થાને તેનું મૂલ્ય પાપની બચાય, તો તે
તપસ્વરૂપ બનીને જીવના શાંતિ રાખા આવે છે.
આર્તધ્યાન નિવારણ - ધર્મધ્યાન સેવનનો તે ઉપાય છે.
જીવ જન્મે, ત્યારે તેવા આત્માની ઉચ્ચતા શરવા?

જેમકે આ ભવે જ મોટી જવાના છે તેના,

કેમકે બાકીના આપણા જેવા

આત્માઓ તો મોટાંદે આવનાર શુખ-શુખ
ભોગવવા જ જન્મમાં ઇચ્છી અને વળી જવા મોટાં
બાકી જન્મ-વરણના ચક્રમાં ફરી જોતરાવાના છીએ!

'દુષ્ટતા' સંટર્લ દુઃખને જોયી લાવનારું ફલ.

'સુખતા' સંટર્લ સુખને જોયી લાવનારું ફલ.

'જ્યાં સુધી સંત્ર જાવને પહુ પાડા છે, ત્યાં સુધી દુઃખ
જાવને છે. સંત્ર જાવને પહુ આપણાં સુખ છે, તો ભીનું
પરિશુદ્ધ સુખમાં આવે જ.' એ લડીતત વેષિના સપષિ
સાઈના સલેદે સંજંધને સુચવે છે. વેષિ એ સપષિનો
સંશ છે. સપષિના લિતમાં જ વેષિનું લિત રલેહું છે.

સુખ - દુઃખનો વિચાર સંટર્લ..

સુખ સેખવવાનો અને દુઃખ દૂર કરવાનો વિચાર.

Edward carpenter તલે છે કે :

તમારા પીગલા વિષે જ વિચારી કરવાનું જ્યાં સુધી
તદ્દન હોયી નલી છે, ત્યાં સુધી તમને સુખ ખાશે નલી.

ખલારફ દુઃખના કારણોમાં વેષિ -

કમ કે ભગવાન, સ્વજનાવિદ્વેગ, ધનનાશ, અપમાન છે,
કિન્તુ સંદરફ ભે જોઈએ તો દુઃખના કારણ અનુક્રમ
પીગલા જ દોષ, સ્વપોર, લીભ તદ્દા ખાન છે.

સાચું સુખ = પ્રહ્લિ સુખ, દુઃખ વિનાનું સુખ, શાંતિ સુખ.

પ્રહ્લિ સુખ આપવાની ઇચ્છા વિના

પ્રહ્લિ સુખ કેવા રીતે પ્રગટે ?

સર્વને દુઃખહુક્ત કરવાની ઇચ્છા વિના

દુઃખના ભેદ વિનાનું સુખ કેવા રીતે મળે ?

સર્વનું શાંતિ સુખ ઇચ્છ્યા વિના

પીતાને શાંતિ સુખ કેવા રીતે પ્રાપ્ત થાય ?

કોઈ સંતને પણ સાચું સુખ પમાડવાનો ઉપાય

તેને સર્વના સુખના રક્ષિયા બનાવવી તે છે, તેની

પીતાના કે બાળ કોઈ સંતના પણ સુખની ઇચ્છા

બંનેને પણ હીય, તેણે સર્વનું સુખ ઇચ્છવું જ જોઈએ.

સર્વને સુખ આપવાની ઇચ્છા હોવા છતાં

સર્વને સુખ આપી ન શકાય, પરંતુ

સર્વને સુખ આપવાની ઇચ્છા ન હીય તો કોઈ સંતને

પ સાચું સુખ આપી શકાય નહીં, કેમકે સાચું સુખ

પ્રગટાવવાનો ઉપાય જ સૌને સુખ દેવાની ઇચ્છા છે.

સવનું સુખ ઈચ્છ્યાં વિના અથવા
 સવનું સુખ ઈચ્છવાનું શબ્દવાડ્યા વિના મરુ
 સુખ પાપા શબ્દનું નહીં, પાપનું નહીં, પાપવાનું નહીં.
 દુઃખ એ તમનું દુઃખ છે, દુઃખના અંદર જા રીય છે,
 તેને જોને દુઃખ આવે, તેણે દુઃખરૂપી
 દુઃખનું જાણ પેળાણામાં જ શીધવું જોઈએ.
 પૌદ્ગલિષ્ટ સુખ એ ખોલરાજાના લાંચ - રૂપાળ છે.
 પૌદ્ગલિષ્ટ દુઃખ અને પ્રતિફલતાઓ
 એ દર્શરાજાના અનુપમ ઉપકારી દૂતો છે.
 અનુકુળતા જોતને માટે જ છે અને
 પ્રતિફલતા નિયમા લાભને માટે જ કામ્ય છે.
ખાલને આદ્ય સુખ - દુઃખ છે.
 દુઃખ જોઈતું રીય, તો ખાલને જગાડી.
 સુખ જોઈતું રીય, તો ખાલને સુધારી.
ખાલને સુધારવાનો ઉપાય સ્વાધ્યાય છે.
 તે જપ અને શાસ્ત્રાધ્યાયન રૂપ - જો પ્રકારનો છે.

શુભ - શાંતિ મેળવવાની ઝાડા

જો શુભ - શાંતિના જીવ જલાર શીધે કરે છે,
તે તેના અંદર જ છે, અંદરું રાજા તેને થયે, તે ખાટે
દૃતિઓને સ્વરૂપમાં વાળીને હૃદયમાં શાખા દેવા.
શુભ - શાંતિને અનુભવવાની ખરેખરી ઝાડા આ જ છે.
અપરા અને અપરાશ્રિયાન ખજુરની પાસે જાણ
ફોઈ રીતે શુભ અને શાંતિ મેળવવાનો ધાગ છે નહીં.

સ્વપ્ન - દુઃખ એ જીવને માપવાના ઝાંટા છે.

એક માનવાના સંયમનું માપ ઝાંટે છે, જાણું સુખશાંતિનું.

જીવમાત્ર પ્રદીપ્ત - રક્ષ - અનંદ કંપે છે.

જાણનું શુભ તમારા રક્ષનું ફેરું જનાવી તથા

જાણનું દુઃખ તમારા વિષાદનું ફેરું જનાવી.

આ રક્ષ અને વિષાદ રાગ-ક્રોધ નહીં પણ તાવના છે.

ઈર્ષ્યાની અનિષ્ટ, સંતાપ અને કૃપણતા અનુભવાય છે.

ઈર્ષ્યાની દુઃખ નહીં પણ શુભ રહે છે.

પરશુભર્ષ એ તાવના - પરસ્વપ્નક્રોધ એ વારના છે.

દુઃખ એ સુખનો પડઘસો છે.

દુઃખ ન ભૈરવું લીધ તો સુખને ઘેડી દી, તો
અંભા પડઘસા રૂપી દુઃખ આપીઆપ જ ખસી જશે.

કોઈપણ બાદ સામગ્રી વિના

દુઃખનો અગ્રભવ સુખના સ્વાદને ચખાડનારો છે.

ગુંગાબાદહાઈ લવાની અંબા

વૃષાવુરતાઈ એન પાહાની કિંત સખનારુ છે,

તેમ દુઃખના કારણુ જ સુખ પ્રિય લાગે છે.

એન સુખ કહિત છે, તેમ દુઃખ પણ કહિત જ છે.

સુખ એ સ્વાભાવિત રિચિતિ છે, જ્યારે દુઃખ કૃત્રિમ

લોપત્તી અરુહ લાગે છે તથા સુખ વખતે ય દુઃખના

લટકતી તલવાર સુખનો ઉપલોગ લેવા દેતી નહ.

દુઃખને સુખનું કારણુ માનવાઈ દુઃખ પ્રત્યે અહંગાનો

ચાલ્સો ભાવ અને પછા અંતરુ સુખ જ અવશેષ રહે છે.

સુખ સત્ય અને દુઃખ મિથ્યા છે, કેમકે

સુખ એ ભાવ્યાત્મક અને દુઃખ અભાવ્યાત્મક વસ્તુ છે.

દુઃખનો અનુભવ થાય પછી તે આત્માનો સ્વભાવ નથી.

દુઃખ કૌટુંબી લીધે તેને દૂર કરી શકાય છે, જ્યારે
શુભ આત્મસ્વભાવ લેવાઈ જાય ત્યારે છે.

જાણનાં શુભ - દુઃખ બંધાને આવે છે.

શુભ - દુઃખ આપણે માંગીએ તો જ આવે એવું નથી.

આપણા ઇચ્છા કે અનિચ્છાની પરવા રાખ્યા વિના જ તે
આવે છે, પરંતુ આવા પડે અને તે ભોગવવું એ બંધન છે.

શુભ - દુઃખ સ્વપ્ને જ આવેલા ન્યાયક્રમ વસ્તુ છે,
એક માની સમતાઈ બંનેને ભોગવા લેવા, તે હુક્તિ છે.

તે ઉદ્દેશને પ્રમુખે કૃપા માનો અથવા પ્રાર્થ - કાર્યકાળમાં
સર્વોત્તમ પરિસ્થિતિ માનો, તેમાં પ્રશી કરે પડતો નથી.

શુભ થવાનો સમય જ ઉપાય: 'બું'ને ભૂલા જાઓ.

અલંગો નાશ તે જ અલંગી ઉપાસના છે. નિર્સર્ગના
પરાશાસનમાં પૂજવા જેવા વસ્તુ જ નથી. જે પૂજવા

માંગે છે, તેને નિર્સર્ગના તમામ બધો સલામ કરે છે.
વિદ્યુત 'બું' આજે મળાવે છે, તેને સંકેત નામે લાવવી છે.

શુખ - દુઃખ = મનના ગહિત પ્રખ્યાત જનતા જનાવી.
તેને સરખી પ્રશ્નનાદી સરવા, તે સુદરતાની ધોવનામાં
સરખાર આપવા બચવર છે. આપશ નેમ તાપદી
શીષાતું નદી, ઠંડીમાં ચીમલાતું નદી, વર્ષાદી લીંગતું નદી,
નિર્લેખપણે આલખા રહે છે, તેમ જંનેદી આલખા રહી.
શુખ - દુઃખને સરખા મરી, શુદ્ધ જનો, સંપૂર્ણ થાયો.

દુઃખનું પહુ મરવે છે.

શાંતિ અને સમવપૂર્વક તેને સરવાદી શુદ્ધિ થાય છે.
શુદ્ધિ થવાદી પ્રહિતાની પ્રાપ્તિ થાય છે.

શુખનું સાર્ધન પુહુ. પુહુનું સાર્ધન સ્વોપકાર - પરીપકાર.

પરોપકાર = પવિત્ર મૃતિ, દાન, દયા, શાલ, તપ.

શુખ - શુખનાં સાર્ધન માટે તીક્રતામ લીલ - તે રાગ.

દુઃખ - દુઃખનાં સાર્ધન માટે તીક્રતામ ક્રોધ - તે ક્રુષ.

શુખ - દુઃખના અનુભવે રાગ - ક્રુષ ઉત્તરોત્તર વધે છે.

આપણે મોઢનાં દુઃખમાં નિમિત્ત ન જનાએ,

તે જોવાનું મરવે આપણું.

†મદ્દિ દુઃખ અને દુઃખદ્દિ †મનિશ.

‘પીગણા અશુભ †મનિ ઉદ્દય વિના દુઃખ †
આપત્તિ ન જ આવે’ એ જેટલું સાચું છે, તેટલું જ
એ પ સાચું છે † ‘એજ પાળના આપત્તિ આવ્યાં પછી
એને આપનારું †મ ઉત્તરું પહુલ ન રહે.’

જેટલાં દુઃખ લોગાવી, એટલાં અશુભ †મનો ફરુદ.

જેટલું સુખ લોગાવી, તેટલાં શુભ †મનો અંત.

ચિત્તના સ્થિતિસ્થતા થાય, તો

દુઃખ, આપત્તિ † વિટંબહુ સ્મૃતિ પહુલ નહીં તથા,
સુખ, સંપત્તિ અને સ્વસ્થતા સુલભ સિદ્ધ થાય છે.

તૃષ્ણા પાછાં લીને એ વૃત્તિ તરફ ચાલી,

તો આપણને સૌને સુખ લાધવૈંતાં જ છે.

તૃષ્ણા છોડીને વૃત્તિ અનુભવે, એ જ સાચો સુખ.

પરંતે દુઃખી થઈ જાણને સુખ †રે,

એ જ સાચો સુખ અને સમાજનો સાચો મુખી.

સુખને જાતર જુવવું છોડી દે, રિતને જાતર જુવો.

પાપતાપ સંટર્લ...

જે સુખપૂર્વક જાંઘાય અને દુઃખપૂર્વક ભોગવાય તે.
દુઃખ ચાલી સંટર્લ પાપ રવાના જ થાય.

પુહ્લકતાપ સંટર્લ...

જે દુઃખપૂર્વક જાંઘાય અને સુખપૂર્વક ભોગવાય તે.
અનંત દુઃખનો અગ્રભવ પહુ જે સત્કને પંથે દીરા
જનારી બને, તો તે વલાલી લાગે - લાગવી બેધમે.

પાંલી પડે, તો પલાસુખ માહી.

સુખ સંતરમાં રલેલું છે, તેને ત્યાં શીધવું બેધમે.
જે સુખ મળતું લીધ, તો જ માહીસ ક્રિયા કરે છે.

પાટે સુખ મોને કોલેલ્ય, તે જાહીવું બેધમે.

ભિચ્ય જાહી કે જે વિશાલ - વ્યાપક - ભૂમા છે,

તેમાં જ સુખ છે, તે જ સુખ છે.

સુખનો તરસ્સો જલ નાશાવંત પુદ્ગાલના સંધીગો
સુખનો અગ્રભવ લેવા નીખે તો છે, પરંતુ તે મામ
ભવ નીવડે છે. સાચું સુખ મામ વાહીલામાં જ છે.

Amo

‘દુઃખ ભો અને સુખ દો’

૨૬ ન દુઃખકૃતિ અને સુખપ્રાપ્તિનો જરો માર્ગ છે.
પીગણું સુખ જાળવે માપવું, તે સુખા ધવાનો માર્ગ.
જાળવું દુઃખ પોતે લેવું, તે દુઃખકૃતિ ધવાનો ઉપાય.
દુઃખ લેવાઈ દુઃખ નકા સુખ દેવાઈ સુખ ભૂલાય છે.
સુખ - દુઃખનું વિરુદ્ધ ન પરમસુખ પાપવાનો માર્ગ છે.

દુઃખ ૨૬ દુઃખ નકા પહુ સુખા છે,
પાપઈ જાયવાનો ઉપાય નકા ભવ તરવાની ગાય છે.
મહાસુને પ્રાપ્ત ધર્મવત વસ્તુના સુખ ફરતાં
નલી પ્રાપ્ત ધર્મવત વસ્તુનું દુઃખ ઘણું થાય છે,
ભેનું કારણ તેહ પીગણા મળને વર્તમાનમાં
ભેડી રાખવાનો અભ્યાસ ફરો નકા, તે છે.

૬૬ - ગરૂને સમર્પિત ધવામાં જે સુખ છે, તે અભ્યંતર છે.
એ પછી ધરવે તો પહુ દુઃખનો પ્રવેશ નિશિદ્ધે ન છે.
પીગણા આત્માને કોપજાવા પરમાત્મા સુધે
ભેડનાર ૨૬ સદગુણ મરહુઓમાં મહાસુખ છે.

આત્મા સારરૂપ નથી, ઉત્કૃષ્ટ સ્વરૂપ એટલા માટે છે કે તેને સ્વઅનુભવ વડે જાણવાં પરમ સુખ થાય છે.

આત્મામાં સુખ છે અને તેને સ્વસંતોષક ક્રિયા વડે જાણવાં તે સુખ વીદ્યા - અનુભવવાય. બાહ્ય પદાર્થોમાં સુખ નથી, તેથી તેના સામે જોતાં સુખ વીદ્યાનું નથી.

માંદગી, દુઃખ અને રોગના વિચારોને બદલે ચેતન્ય, સુખ અને આરોગ્યના વિચારો જ કરવા ઘટે. વેદના સુલભ કર્મ વિના વ્યક્તિના ગુણો જાણવાં નથી કે તેના આધ્યત્મિક શક્તિ પહોં પિત્તરૂતી નથી, માટે દુઃખ એ અંશે દૂરદાયી છે. સંમતિ કરાવી ખોલનાય તમ. દુઃખ અને સુખમાં સંમતિ કરાવવાની તાત્કાલ નથી, સુખ આત્મામાં છે, બાકી સર્વ જગત્તે 'નિસીલી' કરો.

નારેશ્વરના સંગ મટે છે કે:

તમે સૌ દુઃખી છો, માટે સુખ શોધવા નીતિમાં છો.

હું સુખ છું, માટે દુઃખ શોધવા નીતિથી છું,

પરંતુ મને મ્યાંય દુઃખ જોવા મળતું નથી.

આવ આર્થ મહાસ્તકો

પ્રથમ સત્ક : ડુઃખ છે (જન્મ - જરાદિ).

બીજું સત્ક : ડુઃખનું મૂળ તૃષ્ણા છે.

ત્રીજું સત્ક : ડુઃખનો પ્રતિફાર - નિરોધ છે.

ચોથું સત્ક : ડુઃખનિરોધનો માર્ગ છે.

વાસ્તવમાં મોઘ મોઘને સુખ કે ડુઃખ આપી શકતું નહીં, પરંતુ બાબને સુખ અથવા ડુઃખ પલેચાડવાની બુદ્ધિ છે જે મોઘ તેમ જ સ્વપ્નામાં આવી, તે પરીતણી સંદર જ સુખ - ડુઃખ પામવાના માર્ગશયને સંકળું કરે છે.

કુટુંબસ્થાનમાં એ બૂબા છે કે ડુઃખ - સુખ વલેચાપ છે. ડુઃખ વલેચાવાઈ તે ઘટે - સુખ વલેચાવાઈ તે વધે છે.

સુખ - ડુઃખનું સંતરંગા કારણ તેમ - બાહ દેલ છે.

જે રીતે સુખાયા વિના જ્યાંજિંદુ ઊંચે ચઠતું નહીં,

દટાયા વિના બાબ ઉગતું નહીં અને

દીપાયા વિના મૂહમય કુંભ ઘડાતો નહીં, એ જ રીતે

ડુઃખ એ બહુમત્વે વધારા માટેનું મહારસાય છે.

રુપ એ બલહુષ્ણના સંગ એજ છે, જ્યારે
દુઃખ એ સત્હુષ્ણના સંગ એજ છે અને
એ તો સુખનો પ્રકાર ફરવા જ આવે છે.

સુખ - દુઃખ બંને જલનાં બુદ્બુદવત્ છે.

જેના સખરસતાનો અનુભવ જ વાસ્તવિક જ્ઞાનના
કાંબી છે. એ જેના આભાષણમાં ચારેફોરનો મોલાલ છે.
સખરસતાનો પ્રચાર એ જ શાશ્વત અર્થનો માર્ગ છે.

દુઃખનો અનુભવ તો પારસપહિ નીચી છે. એના સ્પર્શે
જ તો રુપની ફર ફરવાની સૂત્ર સાંપડી શકે છે.

દુઃખ નહીં હીય તો કંતુપશું શેના સામે?

અને એવા કંઠાવાતોનો સાધનો ફરવા માટે

દીન - દુઃખિયાના દુવા મૈખવવા પ્રયત્ન પહુલ ફરશે કીહુ?

વળી એ દુવાની મૂડી આપહુને ન્યાલ જરી દે છે.

પરદુઃખ અનુભવવાની આંતરનજરમાંથી આપહુમાં નાનાં
નાનાં સુખની ફર ફરવાની વૃત્તિ કેવવાય છે, અમાંધી

દુઃખને જોવાની અને જરવવાની બંને દૃષ્ટિ સાંપડે છે.

જ્યાં દર્શ છે, ત્યાં જ રૂપ છે.

પ્રભુને પ્યાર અને દુઃખીને પ્રેમ કરીએ, તે દર્શ છે.
'ઉપેક્ષિત' હોવાનું દુઃખ સૌંદર્ય વધુ હીય છે, તેમ
તે રોગીને ઉપચાર કરવી, એ સૌંદર્ય ખોટી સંધા છે.

રૂપનો આધાર સંભોગો ઉપર નહી,

કિન્તુ ઘટનાઓ પ્રત્યેના આપણા પ્રત્યાઘાતો ઉપર છે.

વિદ્યાપદ વલ્લભાંદિ સૌને રૂપનો અગ્રભવ થયે છે.

પ્રતિફલતામાં ક્રોધ નહીં, શાંતિ જ દુઃખને જાચાવે છે.

જ્યાં સમ્પત્ત્યાદિ - ત્યાં રૂપ, પ્રિધ્યાત્વ્યાદિ - ત્યાં દુઃખ.

સુખ અને દુઃખ એ સંધોગ - વિચરોગમાં નહીં પણ

જવના આફલતા - નિરાફલતામાં છે.

'શિવપરમ' એટલે 'સર્વ જવો સુખા પાચી અને

દુઃખહુત્તર - પાપહુત્તર - ક્રમહુત્તર જનો' એવા ભાવના.

જે ભૌતપતિ - જાણપતિ - સ્વપતિને ત્યાગીને આગાધપતિ

પાને કે મિત્રપતિ અદ્વિતિ પ્રહ્લિ સત્કપતિ સ્વાતીરે,

તે કદાપિ દુઃખી ન થયે.

શુભ એ ઠમ્ભિ યોરી છે, ન્યારે દુઃખ ઠમ્ભિં ત્રસ્ટા છે.
યોરી ઠરીને મોજ માહુનાર વધારે ગુન્હેગાર જને છે,
ત્રસ્ટા ઠરેલું ન ચૂપનાર પહુ વધુ દુઃખી થાય છે.

તૃષ્ણા અને દુઃખમાં તફાવત છે:

તૃષ્ણાથી દુઃખ જન્મે પહુ તેને જ દુઃખ ન કહેવાય,
તૃષ્ણારહિતને પહુ દુઃખ લીધ શકે.

જેને પહુ પીતાલું સુખ ઇષ્ટ લીધ,

તેને તે માર્ગે શુભ શીધવાના બદલે

જેવું સુખ અને ન્યા સગવડ પીતાને જોઈએ,

તેવું જ સુખ - સગવડ અન્ય સર્વને જોઈએ છે, તેમ
સર્વ પ્રત્યે આત્મસમભાવ ફેલવવી, સ્થિર સારો માર્ગ.

સુખ - દુઃખનો અનુભવ શું કરે ?

દુઃખનો અનુભવ મોક્ષાભિલાષ પીટા ઠરે છે તકી,

શુખનો અનુભવ ભવનિવેદ ઉભો કરે છે, ઉપર

ભવનાં પ્રત્યેક સુખ - દુઃખ સંતવાલા છે તકી, ભવનાં

પ્રત્યેક દુઃખ મોક્ષસુખ તરફ અભિરુચિ પીટા કરે છે.

આધિભૌતિક સંટલ શારીરિક ડુઃખ, આધિદૈવિક એટલે
માનસિક ડુઃખ તથા આધ્યાત્મિક સંટલ આત્મિક ડુઃખ.
આ ત્રણે પ્રકારના ડુઃખમાંથી મુક્ત થવાર્થે જાનનાં
ડુઃખોને પીગળા તથા સુખના પ્રાપ્તિ કરવી હોય,
તો પીગળા સુખોને જાનનાં સુખો બનાવો.

‘સ્વરુપ ઉપર જ રાગ, સ્વદુઃખ ઉપર જ ક્રોધ,
સ્વ-આત્મ ઉપર જ મોહ અને પરલિપચિંતા વિના
પણ મોહ મલે’ એવા પ્રથમ વ્યુદ્ગ્રાણા જે જીવોને છે,
તે જીવો ઉપદેશને અનર્થ મદકરિ અસૌચ્ય છે, તેમ
વિરુદ્ધના જીવો ઉપદેશ માટે સદૈવ અધિધારી છે.
તેવા અધિધારી જીવોને આપેલી ઉપદેશ યોગ્ય ભૂમિમાં
વાલેલા જાનના જેમ માટાં ફૂલને આપનારી ધણ છે.
સવરિણા વચનોને સમજીને પછી તેનો પ્રહરિ રચાતી
ઠીને પરમાત્માનું શાસન પીગળા આત્મામાં સ્થાપે,
એ સાચો સુખ !

ઝોઈને ઝોઈ જીવ ન સુખ બનાવ શકે - ન ડુઃખી.

સ્વપનાની ચાલ

(૧) દુઃખક્રમ થવા માટે પાપના ગર્ભા ઝર્યા.

(૨) સુખક્રમ થવા માટે પુણ્યના પ્રસંશા ઝર્યા.

જેને તૃષ્ણા વિક્ષિપિ, તે વિશેષ દુઃખી.

પ્રારંભે સુખ - પછી દુઃખ તે પ્રેર, નીતિનર શ્રેય.

બધાં જ જવો સુખપ્રિય અને દુઃખવિષ્ય છે.

‘સંસારનું સુખ વિનાશ, તેમ દુઃખ પહુલ વિનાશ છે’
તે વિચારકે અભિમાન જશે અને દીનતા પહુલ જશે.

સુખશીઘ્રના યાત્રામાં નીકળતાં પરલોકાં પીઠ ઉપર લદાવેલી
સુખેચ્છવ્યોનો જોએ મહુલસે ફગાવા દેવો ભેદમે.

સાયું સુખ સુખપૂર્વક મળતું નહી, તે માટે
સુખેચ્છવ્યો ત્યાગ કરીને કર્તવ્યેચ્છ પ્રગટાવવા ભેદમે.

‘મિત્રશાસન’ એટલે જીવશાસન - ગૃહિણીશાસન.

તેમાં વસનાર સદા સુખા જ રીય! જે પ્રમદ કરે, તે

દુઃખી અને જે પ્રવૃદ્ધભાવમાં રહે, તે સુખા!

સુખમાં ભોગાનંદ છે, તો દુઃખમાં ભાવાનંદ છે.

शुभलादित दुःखनुं पद

शुभलादित दुःख पादु के, किये पादु नगा राखन;
न रहे शुभ दु ताप में, सोदल कूल रुधान.

दुःख परितापे नदि गले, दुःखलादित मुनि राखन;
वशु गले नदि दलन में, संयन से अशुधान.

ता ते दुःख सुलादिदे, आपराक्षा अशुभार;
मो दहतार दुष्ट उल्लसे, राखनअरुख आयाव.

रन में नरते सुलट न्युं, गिने न जान प्रहार;
प्रलु रंवन से लेत ल्युं, राखनी अशुभ प्रयाव.

आपारा आपार में, शुभ फरी माने दुःख;
क्रिया फष्ट शुभ में गिने, ल्युं वांछित मुनि शुभ.

क्रिया कीगा अल्पेस ले, कूल है राखन अजंध;
दीनुं से राखनी लन्ने, अत्र मति ते अंध.

०

निज शुभ आताम राध है, दुख दुःख अपार;
धनरा पाया फरधाना, फजिर सुधिरन सार.

‘હસ્તાક્ષરનું અક્ષયપાત્ર’ ગ્રંથોના પ્રતિભાવમાં ક્રમશઃ આવેલ થોડાં પત્રોની અંશોકિત:

આભાર વ્યક્ત કરવા શબ્દો અધુરું માધ્યમ છે. શક્વર્તી અને શુકનવંતા ચૈત્ર સુદ એકમના મંગળ દિવસથી આ ગ્રંથોનો શક્ય સ્વાધ્યાય કરવાનો પ્રારંભ કર્યો છે. આત્મ વંદન. પૂ. પંન્યાસજી મહારાજના ‘હસ્તાક્ષરનું અક્ષયપાત્ર’ માટે આભાર માનવા મારી પાસે શબ્દો નથી! આ ધાર્મિક અને આધ્યાત્મિક જગતનું એક શક્વર્તી કાર્ય છે. રૂચિવાળા માટે તો કમાલ ઢગલો ખજાનો આપી દીધો છે મારા આનંદનો પાર નથી.

- કુમારપાળ વિ. થાહ, અમદાવાદ

સમગ્ર સંસ્કૃતિનો ઉત્સવ રચાતો હોય, એવી એક વિરલ, અદ્વિતીય અને અદ્ભૂત આશ્ચર્યકારી ઘટના બની રહી છે. કઠી ભૂલાય નહીં, કઠી ભૂંસાય નહીં અને કઠી ખૂટે નહીં એવા ‘હસ્તાક્ષરનાં અક્ષયપાત્રો’માં અધ્યાત્મના અનુભવોનું અક્ષયપાત્ર પ્રાપ્ત થાય છે. વિરાટ જનસમૂહનાં ચિત્તમાં નવી ચેતના જગાડનાર આ ગ્રંથોમાં એક મહાન અધ્યાત્મયોગીના અંતરની અનુભૂતિઓના પાણીદાર મોતીઓનો સંચય છે. પૂ. પંન્યાસજી મહારાજની ડાયરીઓનું આ પુનઃ સંવર્ધન ભવિષ્યની દુનિયા માટે એક નવો માનકંડ બની રહેશે.

- પદ્મશ્રી કુમારપાળભાઈ દેસાઈ

જ્યારે પણ પૂજ્ય પંન્યાસજી મહારાજના સત્પુરૂષાર્થ અને આપણા સૌભાગ્યનું સ્મરણ થાય છે, આંખ અને અંતર ભીના ભીના થાય છે. વારંવાર અને સ્મરણ અને રોમાંચ થાય એવી જ્ઞાનભક્તિ દ્વારા પ્રભુશાસનની અનુપમ સેવાના જીવનસાક્ષ્યને અહોભાવથી વંદન. આ જ્ઞાનયાત્રામાં સહાયક સહુ સાથીમિત્રોને પ્રણામ. આ જ્ઞાનયજ્ઞને પ્રભુ અને પ્રકૃતિ સદા વર્ધમાન રાખે. આવનારા વર્ષો સુધી આત્મનાં પ્રદેશ પ્રદેશને અજવાળાં આપે, એવી આ દિવ્ય વાણીને ઉત્તમ રીતે શ્રી સંઘના ચરણોમાં અર્પી રહ્યા છો, એને જેટલી રીતે વધાવીએ, એ ઓછું છે. આત્મવંદન! - દીપક ભારડોલી, અમદાવાદ

એકસરખી છતાં વૈવિધ્યભરી રજુઆતથી મઠાયેલ અક્ષયપાત્રો એક પછી એક સમયે સમયે અમને પહોંચે છે. પાપનાશ અને મંગળનું આગમન એ સર્વ શાસ્ત્રોનું પ્રયોજન

છે. કામની ધગશ, સૂઝ, આનંદ બધું જળકે છે એકી સાથે ને 'વાહ' બોલાવરાવે છે. આ અક્ષયપાત્રોમાનું એક એક વાક્ય એટલે જાણે આગમશાસ્ત્રોમાંથી મથેલું નવનીત! શબ્દ, ભાવ, કલા અને અધ્યાત્મની ભાવનાનો અદ્ભૂત મેળાવો જોઈને મારા અંતરમાં આનંદ, આનંદ, અતિ આનંદ.

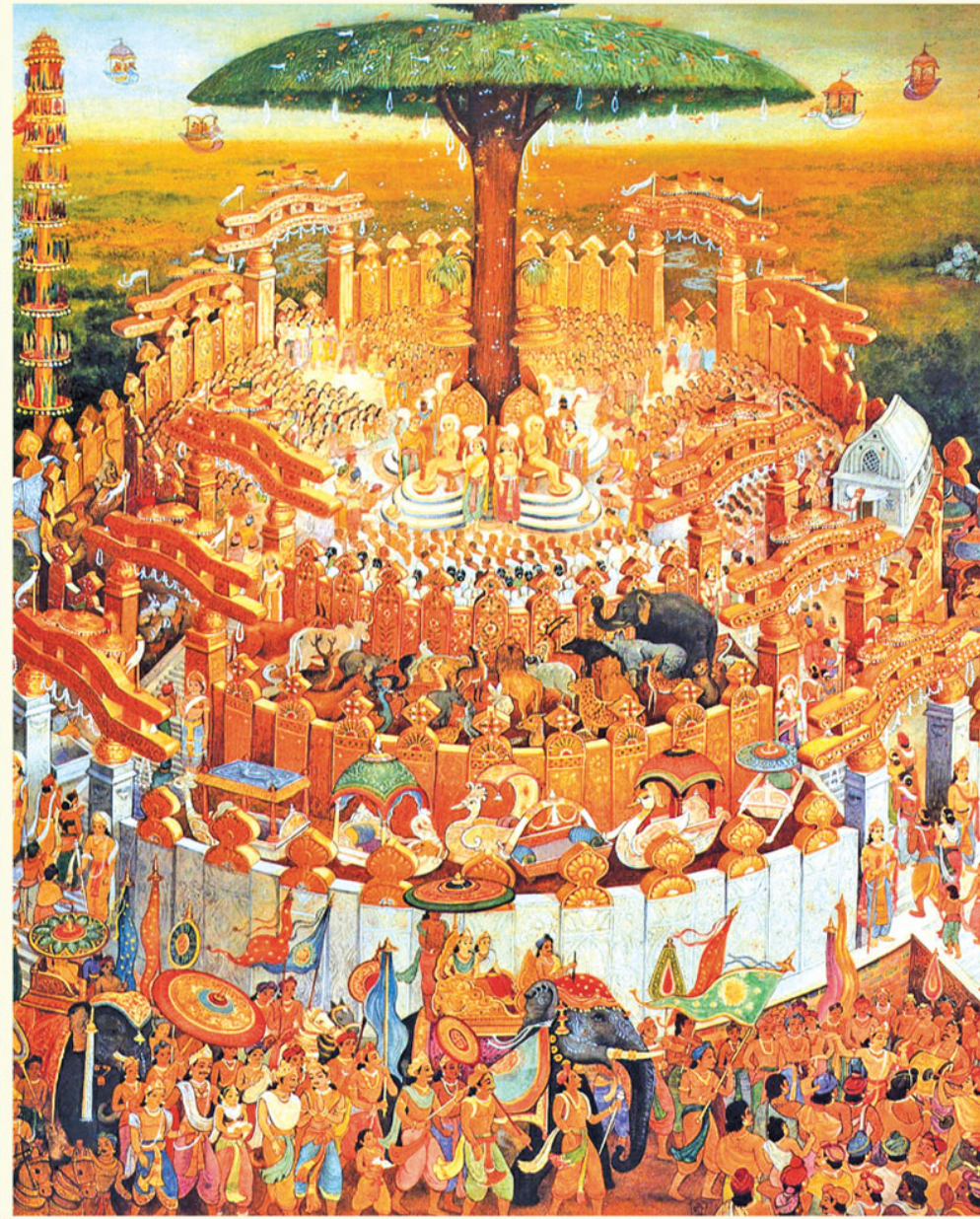
- રમેશ બાપાલાલ શાહ, સુરત

પાંચ દાયકાઓના સુવિશુદ્ધ સંયમપાલન, નૈષ્ઠિક પરમાત્મભક્તિ, ગુરુપારતન્ત્ર્ય તથા શાસ્ત્રોના ઊંડા અધ્યયન અને પછી પરશાસ્ત્રોનું પણ પરિશીલન - આ બધા યોગોથી આ મહાપુરૂષને સાંપડેલી તત્ત્વદ્રષ્ટિ વડે નિપજેલું ચિંતન એમની ડાયરીઓમાં સચવાયેલું રહ્યું. જીવનકાળ ઉપરાંત પણ ખપી આત્માઓને ધન્ય કરી દે, એવો તત્ત્વચિંતનનો દુર્લભ વારસો દ્રષ્ટિવંત આ મહાત્મા આપતાં ગયા છે. તેમણે ઉત્તમ સાધુઓ ઉપરાંત વ્યવહાર ધર્મનું સુંદર પાલન કરી નિશ્ચયને સાધે એવા સાધકો પણ તૈયાર કર્યા. એમાંના કોઈ તો પૂર્વના સાધકોની ઝાંખી કરાવે એવા હતાં! આ અણમોલ નિધિને પુસ્તકાગ્રહ કરવાનો મનોરથ ઉપજ્યો તથા એ કાર્ય ઉત્તમ પ્રકારે સંપન્ન થાય, એ માટે શ્રી સી.કે.મહેતાએ ઉદાર હૃદયે ધનનો સફળ્ય કરવા દેવા વિદ્યમાન પૂજ્યોને વિનંતી કરી. 'મને જે શ્રેષ્ઠ મળ્યું છે, એ સર્વને મળો-સહુને ફળો.' એ ભાવના એમના ચિત્તમાં સમગ્રતાથી રમી રહી. શ્રાવકસ્તન લલ્લિગે જેમ અનર્ગળ ધન ખરચી પોતાના ગુરૂદેવશ્રી સમર્થ પૂર્વાચાર્ય પૂ. હરિભદ્રસૂરિજી સમક્ષ જેમ જળહળતાં રત્નો ધર્યાં, ઈતિહાસના એ ઉજ્જવળ પૃષ્ઠની અંશે યાદ અપાવે, એવી જ્ઞાનભક્તિ આ મહાનુભાવે આદરી, પોતાનું જીવન ધન્ય કર્યું.

- વૈદ્ય ખુશાલભાઈ ભેદા, માંડવી-કચ્છ

बचपन से मेरे नानाजी (शौरीलालजी नाहर) को गुरुमहाराज-साहेब के प्रति अटूट श्रद्धा से समर्पित देखा था । फिर अचानक से 'हस्ताक्षरनुं अक्षयपात्र' पाने की योग्यता ही शायद प्रभुकृपा और गुरु-भक्ति का ही प्रसाद है, वरना इतना अमूल्य - अद्भुत - जीवंत खजाना मिलना कोई सामान्य बात नहीं है । साहेब जी के प्रति आन्तरश्रद्धा का ही ये सद्परिणाम है कि साकार रूप में पूज्य गुरुमहाराज के सांनिध्य का अनूठा लाभ मिल गया । इस कार्य में सम्मिलित सब को प्रणाम ।

- जिनदासजी नाहर तथा भाग्येजवडु विनीताजी मुकेश द्विन्यांक, जयपुर

ચરમ તીર્થંકર પ્રભુ મહાવીરનું સમોવસરણ

સુખ - દુઃખનું મૂળ બીજ છે શુભાશુભ કર્મ.
સુખ ભોગવે અને બીજાને પણ સુખ આપે, તે સજ્જન છે.
દુઃખ ભોગવીને પણ બીજાને સુખ આપે, તે સંત છે.

સંસાર છે સુખ - દુઃખનો સરવાળો. દુઃખમાંથી સુખના બીજ શોધી શકે,
તે આશાવાદી અને સુખમાં પણ જે દુઃખની પ્રતીતિ કરે, તે નિરાશાવાદી.
દુઃખનું મૂળ મમત્વ છે અને સુખનું મૂળ સમત્વ છે.